

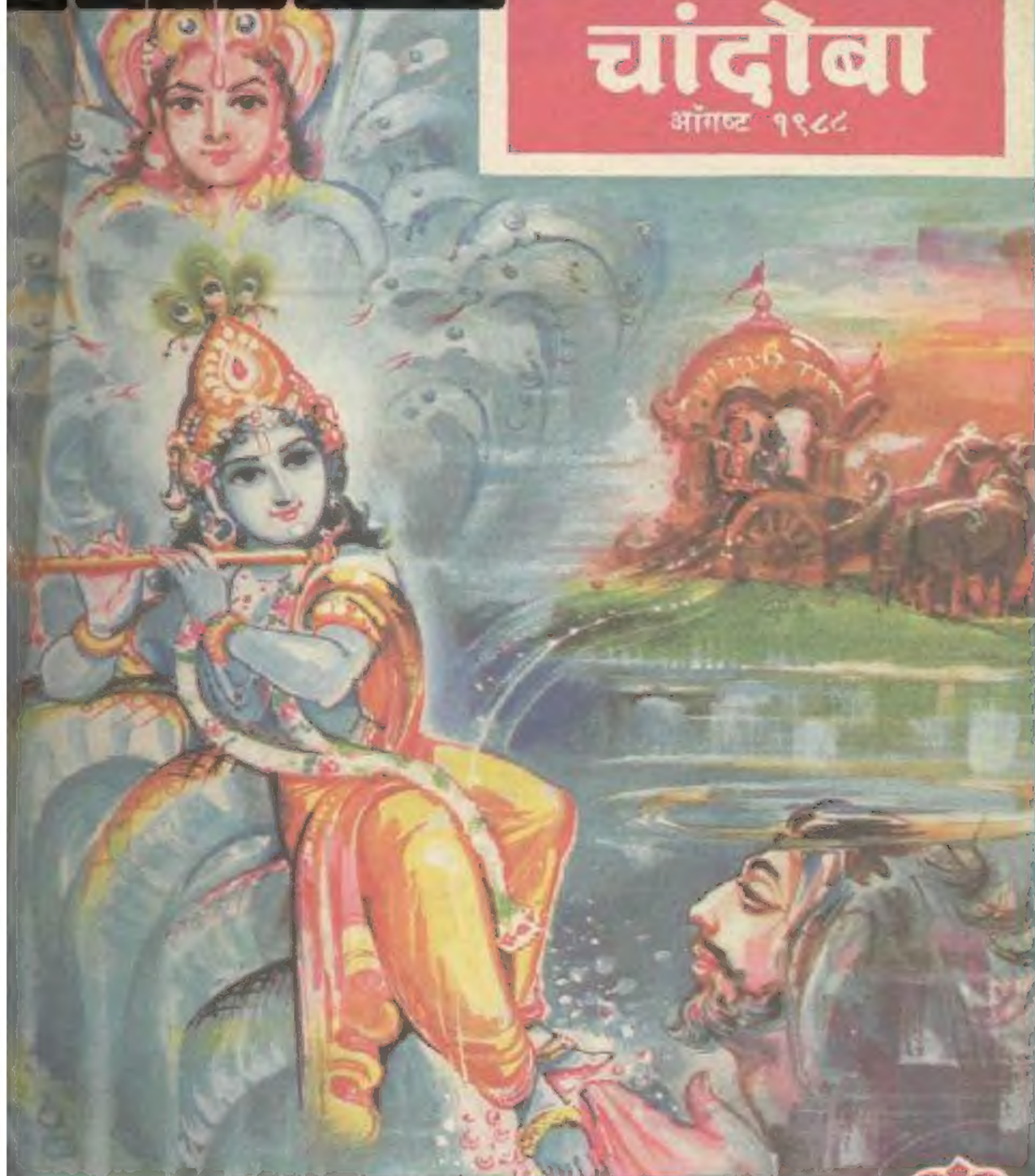

/ 68

चांदोबा

ऑगस्ट १९८८

Lakhani

Study time.... Play time.... Any time....

Lakhani Canvas Shoes

For comfort, easy wear and long-lasting quality.

Black 101

Grey 102

Blue 103

Brown 104

Navy 105

We think quality... we make quality... you get quality.

चांदोबाता

मंडल-रेणुमध्ये स्नान

मात १९८७ मध्ये एके दिवशी अगदीच सर्व मांसांनी अप्रसन्न स्वरूपात पडलेल्या मंडल-रेणु स्नान केले. अंतरिक्षात स्फोट झालेला एका नड्याने हे रेणु पृथ्वीवर सर्वत्र विखुरले होते.

अकल्प

मात १९८७ मध्ये एका भाग रूपात अनेक भूकंप झाले. कोणत्याही नव ईश्वरालाही कीर्तन झालेला भूकंप संपूर्ण वैश्विक भूकंप होता या भूकंपात एक हजाराहून अधिक लोक मृत्यूमुखी पडले.

विजित स्वाधारी

मंडलच्या डाक रुहाद्वारे हेचने तुम्हाला ईकल आणले जाते. तुम्हाला तसे पाहिले तर जाणून लोक जातो. प्रचलित, तुम्ही विचाराला यातून ते काय? यातून थर थर डाक रुहाद्वारे हेच माणूस नाही. १५ महिने बघावे ते एक फिलिम आहे. ते आपल्या पुढच्या पायाचा दसा जमवून पैसे काढते.

शांतिन्योत

१९८५ च्या आगस्ट महिन्यात हिरोशिमा वर अणुबाँब पडला. येथील अभावसेवातून मिळवलेली एक सावित्री अणु नुकतीच संयुक्त राष्ट्र-संघाच्या समारंभासाठी पाठविण्यात आली. अणुस्फोटाच्या क्षणतोळानेच सर्वांना अणुस्फोटाची दारुनेच्या संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या समारंभातील शविनिधीना अणुस्फोटाच्या बळकट परिणामाचे स्मरण व्हावे यासाठी ही शांतिन्योत पाठविण्यात आली आहे.

एका जमींदाराने आपल्या म्हालाच्या विहारावर हत्तीच्या दोन मूर्ति पक्कून स्थापित करायला चिघडय केला आणि नागवर्मा नावाच्या मूर्तिकाराला पाचारण केले. नागवर्मा मलवर्मा नावाच्या आपल्या शिष्यासह येऊन पोचला. जमीनदाराच्या निम्नार जाणून त्याचे साबितले की या मूर्ति बनविण्यासाठी कमीत कमी एक महिला तरी लागेल.

नागवर्म्याने हे उतर देऊन पचळत ठावा जमनेच्या चिनाणले घबरेल होकले—“हे काचगीर काग मिळाले की ते सवकर पूर्ण न करता जगाच लोदवील राहतात.”

नागवर्मा पावर काही बोझू लकडा नव्हती. घान घाली मालून मुकाट्याने उभा राहिला. शिष्य मलवर्म्याने मध्येच दखल दिली—“हे पन्हा, काम किती खोप आहे याचा सामक्या शुबनीचा बरोबर कल्पना नाही. हत्तीच्या मूर्ति तयार करण्याक म्हातार काय वेळ लागणार आहे? कायच हत्तीच्या जंभीच्या दोन मिना माववून घ्या.”

“पण काम केव्हा दूर होईल ते सांगतील?” दिवागाने पूछा केले.

“काम पूर्ण व्हायला कितीदा वेळ लागणार! त्या दोन मिनामध्ये हत्ती तारखा दिशगाद अक्ष ठेवून खाकीचा ठावून काढून कुकून बांधवा. की काम संपवच!” मलवर्म्याने सहज उत्तर दिले.

मलवर्म्याच्या बोलण्यातील मर्म समजून जमीनदार भदक्षित करील म्हणाला—“तुम्हाला आपले कारकिर्दीतलं कौशल्य दाखवायचं आहे. पण कायाचा तोपेपणा तुम्हाला माहीत नाही असे दिसतय! किती हो वेळ लागला, नि किती हो खर्च झाला तरी हरकत नाही पण म्हातार देवा मूर्ति सुंदर आणि आकर्षक बनवता पाहिजेत!”

पण तय्य? विवाहाच्या आचल्यत जगायक वजळ पिलवारहूत लाज जातली आणि त्याने मान खाली मावली.

मोठ्या माणसाची रूप

सुरजमल हा एक साधाभुवा तरुण होता.

त्याच्या वडिलांनी मरता मरता त्याला मांगितले—“बेटा, तू मेहनत करून पैसा मिळव, कधीही कुणासबरेर हात पसक नकोस. देवावर विरवास ठेव. त्याच्या कृपेने तुला आपल्या कष्टांचे फळ नक्की मिळेल. असा वागण्यावरमुढा तुझ्यावर कोणी अग्याय केला तर त्याला श्राप लागेल.”

वडील वास्त्यावर सुरजमल आपल्या वडिलांच्या उपदेशाचे अगदी काटेकोरपणे पाळून काळ करायला, तो कधीही कोणाचे भर दुखवत नसे, सर्वांना तो होईल सितकी मदत करी. त्यामुळे सर्वजण त्याला चांगला मानून म्हणत असत, पण त्याला त्याच्या मेहनतीमुळे कोणीच काही देत नसे. त्याच्या गाडीला कधी चार पैसे जमा होत नसत.

एकदा तो बाजारी पडला. त्याला वेष्टाकडून इलाज करून घ्यायला हवा होता. पण वेष्टाने औषधपाण्याचे पैसे आमाळ मांगितले!

सुरजमलने त्याला मोठया दोनपणे म्हटले—“महाराज प्रजवळ पैसे नाहीत. पण बरा साख्यावर मी आपणाकडे काम करून औषधाचे पैसे चुकवीन.”

पण वेष्टाने साक्ष सांगून टाकले की—पैसे हाती आल्यावरच मी इलाज सुरू करीन बिचारा सुरजमल दुःखाने घरी निघून गेला! त्या सोयांने बोलणं वेष्टाची मुलगी पछिनी हिने ऐकले होते. सुरजमलच्या मामून तो त्याच्या घरी नंझी अन् म्हणाली—“साख्या वडिलांनी सापुनीं तुझ्याकडून काम करून पेतलेलं आहे. पण तुला त्याचे पैसे नव्हते दिले त्यांनी. तू त्यांच्या तोंडावर है का नाही बोललास?”

सुरजमलने आपल्या वडिलांनी आपल्याला दिलेल्या उपदेशाबद्दल पश्चिनीला सांगितले. ती सर्व कट्टाणी ऐकून तिने त्याला भक्तीचा विला—"तू तर फारच थोडा माणूस दिसतोस. तू जर असाच व्यवहार चालू ठेवशीस तर कधीच आपले पोट भरू शकणार नाहीस. जरा सर्वांना तोंड जायला शोक."

पश्चिनीच्या बोलण्याची काही पर्वा न करता ती तिला म्हणाला—"ऐक, आज तुला सांगणं ऐकून मी तुझ्या बडलांशी भाडत नाही. पण रोज मला कसा सत्ता कोण वेगार? कुणी सत्ता दिल्याबाबत कुणाला तोंड देऊन त्याच्याशी मांडू शकत

नाही मी. मनु की थोडे आपल्याला करता येत नाही ती कस वषर्ष पोषयार्च नाही का?"

"ए, तू मला फार आवडलास. तू माझ्याशी लग्न कर. मी तुला रोज छान छान सत्ता देत जाईन" पश्चिनी म्हणाली. "आपल्या सत्ताला तुझे वडील मान्यता देतील?"

"का माही देणार? पण वयोवर तुला आपली सत्तेत गीट करायला हवी न! जे मा दोन्ही बांगड्या होण्याच्या आहेत. या माझ्या वडिलांच्या हावी देऊन त्यांना म्हण की—बांगड्या तुझ्या आईच्या आहेत. पण ते तुझ्यावर संपत्ती करतील. प्रकृति बरी झाली की त्यांना आपल्या लग्नाबद्दल विचार. ते नक्की मान्यता देतील." जरी म्हणत पश्चिनीने आपल्या हातातल्या दोन बांगड्या उतरवून त्यांच्या हातावर ठेवल्या.

बांगड्या पहाताच वीसाचा चेहरा खुलला! त्याने गीट ठेवण्यासाठी बांगड्या आपल्या मुलीच्याच हाती दिल्या. सत्तेत सुधारिपर्यंत सुरजमलला वैद्यने आपल्या बरीच ठेवून घेतले. पश्चिनीने वेळच्या वेळी कोपघपाणी न आमुपिण देऊन त्याची गीट काळजी घेतली पण काय! एक आठवडाभरातच सुरजमलची सत्तेत एकदम छान झाली.

चोवोवा

"माता तू जलदच घरी जाऊ शकतेस." वैद्य त्याला म्हणाला.

सुरजमलने मागे पेटवत त्याच्या मुलीशी लग्न करायची आपली इच्छा त्याच्याजवळ प्रकट केली.

वैद्यने आश्चर्याने विचारले—"कायरे, तू लग्न केल्या तर बायकोला पोसायची योग्यता काहे का तुझ्यात?"

"तुमची पश्चिनी सोठी बुद्धिमान मुलगी आहे. तिने साय बिली तर आम्ही सर्व नाही पिळतू शकू." सुरजमलने उत्तर दिले.

"माझी मुलगी बुद्धिमान आहे हे मला माहीत आहे रे! पण तुला हे नको का समजायला, की जरी बुद्धिमान मुलगी तुम्यासारख्या सत्ताला मुळिन तयार होणार नाही?"

"पश्चिनीच तर माझ्यावर प्रेम आहे. मला नसतं तर तिने आपल्या हातातल्या भोव्याच्या बांगड्या भला कबाला दिल्या असत्या?" आपला थोडोसा प्रकट करीत सुरजमल म्हणाला.

सुरजमलने दिलेल्या बांगड्या आपल्याच मुलीच्या होत्या हे कळल्यावर आपल्या भोव्यावर हात माकून घेऊन वैद्य जोर धु लागला.

त्याने आपल्या मुलीला बोलावून घेऊन याबद्दल विचारले. पावर पश्चिनी म्हणाली—

चोवोवा

"बाबा, सुरजमलने मातपरीत आपल्याकडे कितीतरी वेळा निरनिराळी काज केले, पण तुम्ही कधी त्याला मजुरी दिलीत? ती मजुरीच मी घेता त्याला बिली."

वैद्य आपल्या मुलीला काही बोवू शकला नाही. पण ती सुरजमलला म्हणाला—"अरे, तू तर जवळ मला सत्तबलस, जरा माझ्याकडे काम करून आपले कर्तें फेड."

वैद्य सांगेल ती काम करायचं सुरजमलने मान्य केले. आता वैद्य त्याला म्हणाला—"हे पहा, आमच्या घराच्या मागाच्या बाजूला एक नोंदा जहा आहे. तू तुझ्या घराभागे लोहून ती माती आपणून टाकून आमचा हा सड्या बुजवायलास. पण

१३

एक अट लक्षात ठेव—मा कामात तू इतर कोणाचोही मदत घ्यावची नाहीस, एकट्यानेच हे काम करावचे.”

सूरजमलने वैद्याच्या घराभागे जाऊन खड्डा पाहिला. ‘वापरे, केवडा मोठा खड्डा होता तो! वैद्याचो मदत पुरी करपाची भाभी, तर तो खड्डा मर्यादा एक वर्ष तरी सहन लागलं असेल.

“महाराज, हे काम तर फारच कठीण आहे, इतर काही काम सांगा.” सूरजमल वैद्याला म्हणाला.

“तु मला फसवून माझ्याकडून उपचार करून घेतलास, तेव्हा तुला ही जिल्हा झालीच पाहिजे, नाहीतर मला चार

सोन्याच्या गिऱ्या दे.” वैद्य म्हणाला. दोबरी सूरजमल वैद्याची पहिली मदत माग्य करून खड्डा मर्यादे काम करू लागला. त्याचे थर वैद्याच्या घरापासून बरेच दूर होते. रोज तो आपल्या घरामागे खोदून माती काढत असे, ती टीपल्यात भरून घेऊन जोऊन वैद्याच्या घरामागील खड्ड्यात टाकत असे.

रिवाज बाळ लागले, सूरजमलच्या घरा-मागाचा खड्डा हळूहळू मोठा होऊ लागला, पण वैद्याच्या घराभागाचा खड्डा भरपाचे चिन्ह काही दिसना! सूरजमलची ही स्थिती पाहून लोकांना त्याची दया येई. या अन्यायी क्रत्याबद्दल काही लोकांची वैद्याची कानूनीवाङ्मणीही केली. पण वैद्यावर त्याचा काहीही परिणाम झाला नाही. बगई पालण्या घडपावर पाणी!

काही गाववाल्यांनी सूरजमलला सभजा-वायचा प्रयत्न केला—“अरे वैद्या, हे काम तुझ्या एकट्याच्याने होण्यासारखे नाही. तू काम बंद कर. वैद्य तुझं काहीही वाकडं करू शकणार नाही.”

पण सूरजमल म्हणाला—“वैद्य जर मरणावर अन्याय करील तर त्याचा परिणाय त्याला नक्कीच भोगावा लागेल. त्याला नक्की मारून खाव नाघेल. मी त्याची मदत पूर्ण करायचा प्रयत्न करीत राहीन,

पण त्याने मला ‘महाराज’ म्हणाय हे मला आवडायचं नाही.”

एक दिवस आपल्या घराभागे वातो लागत असताना सूरजमलची कुडळ फसल्याचा वस्तुवर आपटली अन् ‘खणखण’ असा आवाज आला! त्याने कापून पाहिले तर दोन तांब्याची माडी निघाली! दोन्ही माडी वैद्याच्या काप्यांनी भरलेली होती! सूरजमलच्या आश्चर्याला पारावर राहिला नाही. मुठमर मुथमंथून घेऊन तो वैद्याकडे गेला. घरात वैद्य नव्हता, पणिनी एकटीच होती.

तिच्या सर्व हकियत सांगून सूरजमल म्हणाला—“वैद्य, पणिनी, माझी मेहनत फुकट नाही गेली. माझ्या वडिलांच्या सांगण्या-प्रमाणेच माझ्या फळ कपटीच मला मिळालं!”

“मग आता तुला खड्डा भरपाची काही जरूर नाही. यातली चार वाणी माझ्याकडे दे. मी ती माझे बाबा वरी आल्पावर त्यांना देईन. त्यांना तेव्हा तुला आपडलेल्या दोन मांड्यांबद्दल कळेल, तेव्हा ते आपल्या लग्नाबद्दल बोलायला आपण होऊन तुझ्याकडे येतील. तु आता घरी जा.” पणिनीने मांड्या आनंदाने त्याला सांगितले.

आपल्याच्या लोकांना बोलावून, आपल्याला सोने आपडल्याची बाती सूरजमलने त्यांना सांगितली. त्यांना आपल्या

मेहनतीने फळ मिळाल्याचे पाहून त्या सर्व लोकांना फारच आनंद वाटला.

एक म्हणारा म्हणाला—“हे जे काही घडलं ते सर्व सूरजमलच्या वडिलांच्या सांगण्याप्रमाणेच घडलं. पण वैद्याने त्याच्या-वर जी अन्याय केला त्याबद्दल वैद्याला शिक्षा कशी मिळणार हे मात्र कळण नाही!”

या घटनेनंतर दोनच दिवसांची मोठ-वैद्य काही बलस्थिती, पाळंभूळ मर्बरे आपल्यासाठी जंगलात गेला होता तेथे एक अस्वल त्याच्या मागे लागले. भाबडून पळता पळता तो एका गुहेत फिरला. तेथे थार डाकू आपल्या छुटीची वाटणी करत बसले होते. वैद्याला तेथे पाहून त्यांनी रूप सारपीट

केली, पंग त्यांना जेव्हा हे फळले की ती काही राजाचा विषाई वसरे नाही. तेव्हा त्यांनी वेष्टाका आपल्याबरोबर ठेऊन त्याका काम दिले. दोन दिवस वेष्टाने त्याका स्वयंपाक करून जेवायला घातले, त्याने कपडे वसरे घेतले आणि दमून जाऊन तो बगदी हसून हसून रडू लागला. बसण्या कामाची क्षम्य मधल्यामुळे त्याचे अंग आंघून गेलं होतं-“हे बच, आमच्याबद्दल कुठं काही माच्यता काय नकोस. तुझीच अबू घुळीला मिळेल, आग्रह तर काही नुक्सान हीणार नाही.” असे म्हणून ते थोके तिथून निघून गेले. सर्व गाववाले वेष्टाच्या समाचाराला गेले. त्याची सगळी हकीगत ऐकून ते

म्हणाले-“वेष्टराव, एका परीने तुम्ही भाव्यवानच आहात असं म्हटलं राहिले. डाकू लोक हाती बांधलेला आपणाला सहसा जिवंत सोडून देत नाहीत, देवायच असेल तर कायम आपले नुकाम म्हणून देऊन घेतात.”

“ऐक, हे जे घडलं ना, ते खरं म्हणजे तू सूरजमलकर जो ज्ञानम जेलास त्याचं फल आहे. जाव्ही असं ऐकलेय की त्याच्या बापाने त्याला असा उपदेश दिला होता की-देवावर विश्वास ठेऊन काम केले तर धम कधीही वाया जमन नाहीत आणि असा आवचने शान करणाऱ्या सूरजमलचा बापही नेहमी खरा होईल. आता तेच खरं झालं आहे. सूरजमलचा बापच तुला बाधला.” एक म्हातारा वेष्टाच्या उद्देशून म्हणाला.

“होय, बापलं म्हणणं खरंय आहे. मी सूरजमलच्या बाबतीत मोठेच अन्याय केला आहे. बाता मी आपल्या मुलीच माच्याची विवाह करून देऊन आपल्या पाषाण प्रायश्चित्त घेणार आहे. सूरजमल कुठं आहे.” वेष्ट म्हणाला.

सूरजमल त्यावेळी तिथे जमलेल्या गर्दीतच उभा होता. तो एकदम अशिनोवर लोंढांण घेऊन आपली छाती पिटून घेत रडायला लागला. त्याच्या अशा रडण्याचे

कारण कुणालाच समजेना. सर्वजण त्याचे सांत्वन करू लागले.

खेवटी एक एक करत सर्वजण तिथून निघून गेले, केवळ पधिसी, सूरजमल आणि वेष्टच फक्त माने राहिले.

“तू रडायस का? वेजारी जंगलात डाकू आहेत अन् ते तुझं सोनं चोरतील अशी का तुला भीती वाटत आहे?” पधिसीने विचारले.

“अहं असं नाही काही! पण सर्व लोक म्हणतात की तुमचा बापाच्या यातनांच कारण मला बाप आहे!” सूरजमलने म्हाजुल्लेने म्हटले.

“म्हणू देत रे! पोष्ट खरंच आहे ना! तू बाप दिलास न दिलास तरी माझ्या नावांना इतकी शिक्ता तर हवीच होती!”

“पण तुमच्या अपराधासाठी इतकी घोरशीक्ता शिक्ता?” सूरजमल म्हणाला.

सूरजमलच्या रडण्याचे कारण जाणून पधिसी जोरजोराने हसू लागली. पण

वेष्टाच्या वेष्टरा माज लावने लाल झाला. हे पाहून पधिसी म्हणाली-“बाबा, सूरज तुमच्याची सेवा करणाऱ्या वृत्तीचा आहे. तो स्वका थोडा अन् निष्ठाप आहे की त्वेप नावाची वस्तु त्याला माझीतच नाही. त्याला खरंय असं वाटतंय की तुम्ही आपल्या अपराधाबद्दल जी शिक्षा भोगतील ती अपुरीच आहे. तुम्हीही स्वतः विचार करून पहा-तुम्ही त्याला किती दुःखवलय! निष्ठाप भाषणाचा थाप कधी बोटो होत नाही. तो तुम्हाला बरोबर दुःखन देत राहील. सूरजमलबद्दल तुमच्या मनात जो द्वेष आहे, तो धाऊनवधा प्रत्यक्ष करा.”

वेष्टाने सूरजमलसमोर आपले सर्व अपराध कवुल केले, आणि त्याला बाता सर्व प्रकारची मदत करायचे आश्वासन दिले. सूरजमलही बाता हळूहळू आपल्या द्वेष विसरून गेला.

यानंतर सूरजमल व पधिसी मांसा निराह शाखा अन् पुष्कळ वर्षे त्यांनी सुखाने संसार केला.

विचित्र छन्द

महास-बाबर एकसत्रेसच्या पुणे बोरीतून बाबब चन् मुकुन्द काबाये दोन सलग प्रवास करत होते. "तू कोणत्या गावचा रे?" मुकुन्दने विचारले.

"मी पुण्याचा, तिथेच उत्तरवार मी," बाबब म्हणाला.

"असं होय? मी पण पुण्याचाच. बा, वा! हे छान झालं हं! बरे भाता यांग तुझं घर कोणत्या आज्ञात?" मुकुन्दने विचारले.

"बाजीराव रोबब, सनीपरायणळ ना?" बाबबने विचारले.

"अरे! बाबबचं म्हणे! मी पण तिथेच रहातो. तिथे तू कोणत्या बाबबात रहातोस?" मुकुन्दने पुन्हा विचारले.

"केमिस्ट दिके बाबा बाबा," बाबबने माहिती दिली.

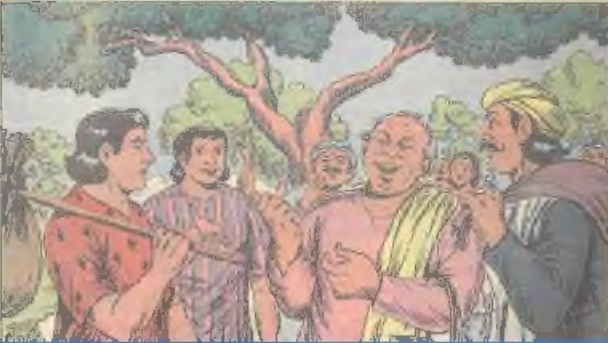
"अरे! मी पण त्याच बाबबात रहातो, कर्णाल आहे!" मुकुन्द बाबबने म्हणाला.

त्यांचा हा संवाद ऐकण्याच्या एका खट्टप्रवासाने विचारले—"काय रे, तुम्ही दोघही एकाच बाबबात रहाता अन् एकसेकांना ओळखत नाही?"

"छान ओळखून व्हातो मी! आम्ही दोघ सगळे साऊ. बाबबचं माडगाय दिके. बाबबा प्रवाव आहे ना, म्हणून वेळ काढायला काही तरी कमा मारतो आहोत आज."

दोघ खूबत हुतात म्हणाले.

त्यांचा हा विचित्र छन्द पाहून एतर प्रवासी धो धो हसू लागले.

[८]

[मानप्रक्षेपातून निवृत्त विनोद एकर नम्या प्रक्षेपित पावला. तेथील प्रवेशे अज्ञान व अनलोकनता पाहून मूर्ति अत्यंत प्रभाकुल होताना। संतर विचित्र कनिष्ठ भुवून त्या अनेकवेर कोवळले. ते तुकडे तर्जनी जावामीने खातले! - बाबबतर तेथील चिन्तामण जगता सोदून मूर्ति व विनोद तेथून जालू जावले. पुढे बाबा...]

विनोद तो विचित्र प्रवासा पार करून राजा भीजन मुई कळ लागताच लाडू नेल्याला पोहोच विरक्ष झाले होते, बाबून त्याला एकदमच सुवर्ण-प्रतिमेची आठवण येई अन् दुसऱ्याच क्षणी तो भावत फळत त्या भग्नावशेषांमधे उभ्या असलेल्या सुवर्ण मूर्तिपत्रक पाऊन पोचे! तिथे वीचण्यावर पुन्हा त्याला जेवण सोडून आल्याची आठवण होऊन किता वादू लागे. यासाठीही स्थाने एक निराळी व्यवस्था केली-स्थाने वचंबट सोडलेल्या अंभणाच्या

घाळपा घेऊन त्याच्या भागे जाण्यासाठी लोखे सेवकांनी नेहमी तयार असामे.

राजा बलिकडे नेहमीच आपल्या मंत्र्यांकडे व महाशानीकडे पाहून विचारी-“मी वात्ता कसा दिसतोय?”

हल्ली सुंदर दिवसासाठी राजा कसकशी कोळंबी घेत असतो हे बा सर्वांना बांगल्या प्रकारे माहीत होते. राजा आजकाल पहिल्यापेक्षा दुप्पट आहारा घेत असे. दररोज आपल्या सरीराला कोणी हाय क्येनेनी मालिष ककन घेऊन प्रगल्भ लो स्नान करी, अन् हे सारे प्रयत्न अशासाठी- की, त्या सुवर्ण मूर्तीला आज्ञासवर प्राप्त की त्या स्त्रीशी विवाह करता यावा!

“महाशय, आपण तर अतीव सौंदर्याने सुशोभित दिसत आहात.” मंत्री व महाशानी राजाच्या प्रश्नाला उत्तर देत.

‘महाशानी’नी अंतिमार्थ हीत की आपल्या या सामान्य वर्णनावर राजा संतुष्ट नाही.

राज-दरबाराला शेन कनि गाता राजाच्या सौन्दर्याचे वर्णन करण्यासाठी महाशानी व भन्वांगा नवनवीन उपमा सुचवून त्यांच्याकडून पैसा ठेकळू लागले अशा प्रकारे कधीनी भाषा-कोषांत भर घातलेल्या लब्धा शब्दांचा अर्थ न कळवही केवळ मंत्री अशा गंभीरतेने त्यांचा उच्चार करीत, ते पाहूनच राजा फार खूब होर्ष, तो आपल्या भिंतीवर ताव देऊ लागे!

महाशानी महामंत्र्यांनी एक दिवस राजापुढे निवेदन केले-“वध्वमूर्तिप्रभु, ही सुवर्ण मूर्ति एकरा हसली की वास! तिचे दोळे उघडतील अन् तिच्या हृदयाचे ठेके ही बापोबाप बाळू होतील. विचार अन् शांतली दृष्टि अखणारी कोणीही व्यक्ति आपल्या सौन्दर्यावर किदा झाल्या-वाचून राहू शकत नाही-मूर्तीची काय कथा?”

राजाने खूप डीके झालले! मंत्र्यांचे म्हणणे तर छानच आहे, पण या मूर्तीचा हनुवायचे तरी कसे? आता ही समस्या

सोडवण्यासाठी राजाने खूप विचार केला! नंतर राज्यातल्या सर्व विदुषकांना बोलावले गेले. राज-सदिन्यातला खूप पैसा खर्चून बा सर्वांसाठी विविधविध पोशाख बनवले गेले अन् ते कपडे घालून त्या शर्वांगा मूर्तिसमोर माचण्याची आज्ञा दिली गेली, शमही वाकड्यातिशयपर झाल्याली करायला सांगितले गेले. सर्वानो या आज्ञेनुसार आपल्याकडून खूप प्रयत्न केले. विदुषक खूप नाचले अन् शेवटी नाचून-नाचून ते शकले! तरीही तलवारीचे भय राखून राजसैनिकांनी त्यांना वेगुद गडेपर्यंत ताचायला लावले. तरीही मूर्ति हसली नाहीच!

राजाने विचार केला की कसल्या प्रयत्नांनी काही आपल्याला इच्छित फलप्राप्ति होणार नाही. स्वाने धंदो विटवली की वो कोणी सुवर्णमूर्तीला हसायला लावील त्याला मोठे वक्षस दिवे जाईल.

एके दिवशी सुवर्णमूर्ती समोर एकाएकी अद्भुत प्रकाश बनकला! प्हारैकन्याला पाहले की हा प्रकाश मूर्तीच्या हसण्याचाच प्रकटी! त्याने पळत जाऊन एकाका बातमी दिली-“महाराज, सुवर्णमूर्ति हसली! मोशन करत असलेला राजा भा बावभी-मुळे एकादम उठला अन् धावत सुवर्णप्रतिमे-

जवळ पोचला. त्याने नीट निरखून पाहिले पण मूर्तीच्या चेहऱ्यावर हसण्याचे कसलेही चिन्ह त्याला दिसत नाही. यावर प्हारैकन्या-कडे वळून राजा म्हणाला-“हे बभ, तुला मी मोठे वक्षस जखर देईन! पण मूर्तीला प्रथम हसताना पहाण्याचा पहिला मान अन् तूक मारला जाई. तेन्ना बाता मी तुझे दोळेच काढून टाकण्याची आज्ञा देतो!”

हे ऐकून विचारा प्हारैकरी भयाने सरवर कापू लागला. पण त्या दिवशी त्याचे गळीन बलनतर होते म्हणूनच की काय राज-सेवकांनी प्हारैकन्याचे दोळे काढण्यासाठी राजा बाका वैषार, इतक्यात बुद्ध मनी तेथे येऊन पोचला अन् त्याने

भाणसेक्या घातेश्या गडबडीत पहारेकन्याचे डोळे बाचले। बृद्ध मंत्री राजाला म्हणाला—
“बण्डमार्तण्ड मनु, आपल्या राज्यात एक यष्टामान्त्रिक आला आहे, तो निरनिराळे वस्तुकार करून दाखवण्यात पटाईत आहे.”

राजाला मान्त्रिक म्हणाला—“महाराज, आपण आज्ञा द्या, मी आपणाला अनेक वस्तुकार करून दाखवेलो.” असे म्हणून त्याने टाळ्या बाजवल्या.

दुसऱ्याच क्षणी मान्त्रिकाचा एक शिष्य एका अस्वलाला तेथे खेळून बसून आला.

“सांग महाराज, आपणाला आज्ञा काय दिलेली आहे?” मान्त्रिकाने राजाला विचारले.

“वा रे वा! अस्वलाला पाणसाळवणे काही कारखं कठीण काम नव्हे! मी ताबडतोब घेऊन जा त्याला द्या, काय भाव येतेय त्याच्या शरीराची.” बाक दावत राजा यथाने म्हणाला.

“जरी आज्ञा महाराज, पण मी कारखं वेळ साता अस्वलाच्या रुपात ठेवणार नाही.” असे हुसत हुसत म्हणत मान्त्रिकाने त्या अस्वलाला एक लाच मारली. त्या बरोबर ते अस्वल जमिनीवर झोपले. दुसऱ्याच क्षणी मान्त्रिकाच्या शिष्याने त्याच्या अंगावर एक दुपट्टा पसरला. नंतर मान्त्रिकाने तोंडाने काही शब्द पुटपुटत हातातच्या मंत्रकळत्या इडाने अस्वलाच्या शरीराला बोट-बोट ठिकाणी स्पर्श केला, आणि स्थाली होमव्या इदक्षिणा वातली. आणि काय! त्या दुपट्ट्याखाली जणू काय ते अस्वल तरफडत आहे अशी काहीशी हाड्याल झाली. मान्त्रिकाने आपली काही वस्तुकार केला व बोवटी ‘ओम् फट’ म्हणजे. ताबडतोब त्या कुपट्ट्याखालून एका व्यक्तीने बाहेर उठी भारली आणि तो राजाच्या सभेवर उभा राहिला! राजाने त्याच्याकडे गीट निरखून पाहिले. त्या बाबसात अस्वलाची कोणतीही चिन्हे दिसत नव्हती! राजाला फारच आश्चर्य वाटले हे पाहून!

ही नेळ राखीची होती, म्हणून तिचे लोकांची मदतही कमी होती. मूर्तीच्या राक्षसासाठी नेमलेले पहारेकरी-शिपाई आणि राजाच्या भोजनाच्या घाल्या नेणारे शिपाई इतकेच ठोक ठेपे होते. ते विचारे राजासाठी कसे बोलणार? थोडेसे दरबारी पदाधिकारी आणि अन्य काही अधिकारीही होते घिरे, पण राजाच्या विरुद्ध कोळने उचलत नव्हते हे जाणून ते गप्प बसले होते! मानिकाने अस्वलाचा माणूस बनवला यावर राजाचा पूर्ण विश्वास बसला होता! मन्त्रियणांनीही अशाच काहीसा अगिनय केला की त्यांचाही राजाच्या म्हणण्यावर विश्वास आहे. काहींच्या

मनात बाले, की मानिकाने एका माणसाचाच अस्वलाचे रूप देऊन राजाला 'बनवला' आहे-पण तसं प्रत्यक्ष बोलून दाखवण्याचं घाबस कोण करणार?

इतक्यात त्या आज्ञाचा माणूस बनलेल्या व्यक्तीने एका अंध्याचे नाक ओरवावून त्याला जखमी केले! राजाने विचारले-“अरे हा नवा माणूस बघून अस्वलासारखा दुरभूत का आहे?”

“महाराज, वाता अवकरच याचे गुनगुरणेही बंध होईल. त्या या वेळोवेळी तो व्यतिष्ठित बोलूही लागेल. मंतर तळा-ऐवधी तो आपल्यासारखाच सलवार अनु आत्मावाही उपदेश करू शकेल.” मानिकाने समजावले.

“महामनु, मी अस्वलाचे माणसात रूपान्तर करू शकतो हे आपण पाहिलेच. मात्मातल्या या शक्तीबद्दल आपला काय विचार आहे?” मानिकाने राजाला विचारले.

थोडा विचार करून मान हलवत राजा म्हणाला-“बाबू, रांगतो माऊर काय विचार आहे ते. तुम्हाला तर बागवती एका अस्वलाचा माणूस बनवू शकतोच, पण आता याची काही आवश्यकता नाही असे मला वाटतंय, मनुष्यासाठी एका अस्वलाचा माणूस बनवतास तेवढा पुरे.”

“वा, वा! आपले राजेवाहेन फक्त विवेकशील आहेत!” सर्व दरबारी एक-समपावच्छेदे करून ओरबळे.

“महामनु, मी जर अस्वलाचा माणूस बनवू शकतो तर, आपल्याला काय वाटतं-मी या सुचणेश्रुतिसेची खरी स्त्री बनवू नाही शकणार?” मानिकाने राजाला विचारले.

“का मन्ही? जरच की! तू तक्कीच हा बंदूक करू शकशील! अरे, मला तर आता मानदाने उद्या माराच्यासाठी वाटत आहेत. पण काय करू मला उद्याच मारता येत नाहीत रे!” राजा म्हणाला.

“महाराज, आपणाला आपल्या पोटाचं ओखं जास्त घातंय! पण मी आपणाला खात्री देतो, की ही सुचणंमूर्ती सजीव होऊन उठून चाकू लागण्यापूर्वीच आपलं पोटाही विरघळून जाईल.” मानिक राजाला आश्वासन देऊ लागला.

“अरे महामंत्रिका, आम्हांला आता तावडतोच त्या जादुच्या दुपट्याने ही मूर्ती आकून टाकतो. तू आपल्या मंतरालेच्या दण्डाने या प्रतिमेवर पाहिले तिचे, पाहिले तसे प्रहार कर, मी तुला मूर्तीच अडवणार नाही. या आपणहूनच स्त्रीने मला इतके दिवस वाट पहायला ठावली आहे. वाता मंगानर प्रहार होतोल तेव्हा सिलाही माझे कष्ट कळतील.” राजा म्हणाला.

“हे अक्षय नाही महाराज! या प्रतिमेत श्रावप्रतिष्ठा करण्यासाठी जाणली एक उपाय करावला हवा. त्यासाठी आपणाला एक बाळबडामर उपास करावा लागेल, मंतर या मूर्तीच्या मागे असलेल्या गुहेत बसून ध्यान करावे लागेल. मगच आपणाला इच्छित फळ मिळू शकेल!” मानिकाने राजाला चेतावणी दिली.

“एक बाळबडवाचा उपास?” राजाने आश्चर्याने विचारले.

“होय महाराज, एका बाळबडवाला एक चिनिटही कमी होणार नाही.” मानिकाने जोरदार उत्तर दिले.

"बाहू बांता बतील मळा त्या काळात?"
राजाने लाऊवाळलेल्या आवाजात विचारले.
"नाही प्रभु! जतं मुठीच जमणार
नाही" मठाध्यायिक बोलला.

"तर याग जवून मधून कोंबडीचं वास्त
परी खाता येईल न?" अर्धवट जेवलेल्या
त्या चमकणाऱ्या पाळपांकडे लोमी दुप्तीने
पहूत पुन्हा राजाने विचारले.

"कोंबडीचं मांसच काय, लंडी मुळा
नाही खाता येणार समजल" असे म्हणून
राजाकडे मोठ्या मोठा मुलीने पहूत हसत
हसत मानिक पुढे म्हणाले. "हा उपास पा
काळ संपल्यावर प्राण सत्कार झालेल्या या
मूर्तोजवून द्याय आपण न मिळाले
भाजने कराल त्या आपल्या सुख भविष्य ची
कल्पना करत पहू महाराज अम् शिवाय
एक अप्सरेची कथा करणार. पहिले न
राजा म्हणून आपल नाव इतिहासात
रिहित जाईल ते वेगळ्याच" असे म्हणून
त्यास राजाच्या पाठीवर थोपटले
आता हाकाराची मान हलवून राजाने

हे सर्व स्वीकारल्याबद्दल सूचना दिली
"महाराज, आपल्याला सहामुहीति
दाखवण्यासाठी सीही उपास करू इच्छितो."
असे म्हणून मानिक पुढे काही बोलणार,
इतक्यात रांध, आणि बरबारी अविकारी
एका आवाजात म्हणाले-आम्हीही आपल्या-
बरोबर उपास करू महाराज.

"बा ना, हे काम शकं हं! स्वतः
चण्डमार्तण्ड प्रभु उपास करतील
वैष्णव भावणन फक्त जवणानी इच्छा
इतक्या मगल गरी कधी घईल वर
पण मला माय हा पूर्ण बाळवडा राजासाठी
विशेष ग्रम करावे लागणार जाहय तव्हा
मी जर जेवता नाही तर मी कमाई
होऊन नसून राजसंज्ञेवामी श्रव्या मन्त्र
नसणय लला वाचन राजराजवचना तयार
केळ जाणार जन्म या अठवडाभर मंच
खाल जाईन म्हणजेच मी हे मन नोट पार
पाहू नसून. मन्त्रिक म्हणाला.

होय, तुझ्या मनाने असेल नसच कर
शू" राजा म्हणाला. (कमशा)

सुवर्ण योग

दृढनिश्चया विजयादिदं साधकः ररते
गदा श्लाघकं प्रन शक्ति साधक
चमल आणि महामोपपाण घेत शक्ति हा
ममशलाकड जिघाळा वेळा प्रगत रहपाण
जवळ म्हणाला "राजा नु जत्र पालन
ने लईल नंभच १८ सनस येऊन हं
गोल पश्मनीय तर खरीच पण काही नाही
व ररत खूप पण करून मत म्मु
एकाष्टा कार्यासाठी मिळ शालेल्या माण-
सांचा निष्कारण वपमान सहन करापचो
पाळो पत अशापेकीच एक तुही असावाय
काण अशी वाक माझ्या मनाचा धावून
राहिलो आहे. उदाहरणावेल्ल भी तुला
एक गोष्ट सांगतो, ती ऐक." वेताळ
गोष्ट सांगू लागला -

जंगलात पक्ष्यांची शिकार करून नागदल
नावाचा एक पाखी आपले पोट भरत असे
एके दिवशी सगळ जंगल शाबोदून एकही

वेताळाच्या गोष्टी

पत्नी त्याच्या हाती लागला नाही. संघटीत पकून तो एका माडाच्या खावणीत बसला. म्याच बेळी सुवर्णकान्तीने तळवत असलेला एक हंस त्याच झाडाच्या दिशेने येत असलेला त्याला दिसला. नागदत्ताने भटकून एक बाण धनुष्याला लावून त्या पक्ष्याच्या दिशेने सोडला. पण काय भ्राश्रय! बाण हुंराच्या शरीरात घुसून दुसऱ्या बाजूने बाहेरही निघून गेला. पण हंस काही खाळी पडला नाही.

हा चमत्कार पाहून तो म्या पक्ष्यामाग भाबू लागला. हुंराच्या शरीरातून मिचालेली दोन पिंज नागदत्ताच्या हाती लागली. ती दोन पिंज सोनरी नेत्रात बसकत होत्या!

आता काहीही करून त्या हिमाल पकडण्याचे प्रयत्न करू. नागदत्ताच्या डोक्यात खिरले आणि तो हुंराच्या दिशेने धुमधुक सरकत राहिला. हुंराच्या डोक्यात पुढे येण्यावर त्याला एक झोताच भटकली. म्हात्माच्या हातात बसक ओपवी वनस्पत अन् काळं-मुळं बगैरे होती. नागदत्ताने त्याला मिळालेली पिंजेही दाखवली.

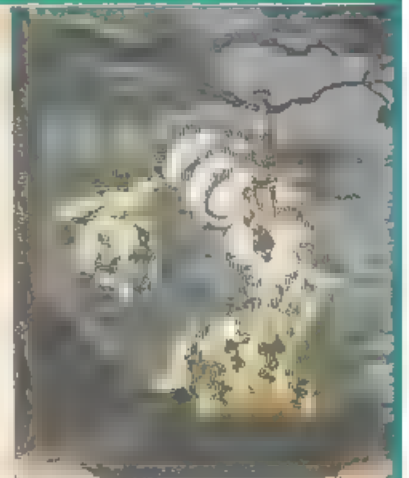
त्या मुढाने पिंजे नीट पाहून नागदत्त जाणि विचारले-“करी ही तू तर सोन्याची पिंज आहेस! तू तो माग्य व हंस स्वतः पाहिलास का?”

नागदत्ताने हंसावरून खचितच हकिऊन सर्गितल्यावर त्या मुढानेही आपले माहित दिन्ही-महिनिदि माग्याला तो वद एक अमीनदाराचा मुलगा होता. सर्गितसि पाच वर्षांचा असतानाच त्याच्या वरिल्ल्या एका भ्रमंकर होनाले पड्डाडले. य अमीन दारानेच किंमक पण माग्य होते. अमीनदाराच्या काही मंत्रशक्ति भवगत होतेच. त्याच्या उपयोग करून त्याने आपले सर्व सोने एका गुहेत ठेवून ठेवले आणि त्या गुहेचे सोंद पक्ष्यांनीने नष्ट करून ठेवले. उघडण्याचे विवरण एका ताम्रपत्रावर लिहून ते त्याच आपण बायकोजवळ दऊन ठेवले. पक्ष्यांनी बायकोला अवधीत ता घेऊन गेला.

महिनिदिचा आद त्या माग्याचा मोठ्या बायकोनेच काढला. तेही तिच्या मनात होते की आपला मुलगा मोठा झाला की ते त्याच्या हाती खेगवून मोकळे व्हावे! परंतु दुर्भाग त्या दोषविही! तो ताम्रपत्र पकवा आलोच्या भ्रमंकराची पडल्य वन् विनलून गेला! शेवटी त्या काळीजाने महिनिदिचो आहं बाबाची पत्नी वन् भूलत झुकून गेल्या!

आता माहिनिदि जगवीच भिकारी नाचा! एका जमीनदाराचा मुलगा म्हणून त्याने क्या वैभवात आपल मायुष्य खालवले त्याची आठवण होऊन काहीही करून मुढाचे तेमव मिळवायचेच असे निश्चय करून त्याने वा.महिनिदि व रम्य रज जाणवाया मुळना मका करावला सुखात केला. असे करता करता आता तो मुढही झाला, पण अजूनही तो आपल्या कार्यात सफळ झाला नाही. अशा प्रत्यारे भ्रमंकी सुने माहिती सांगून महिनिदि नागदत्ताला म्हणाला-“हा तुलायम आणून पकडलाच महिनिदि चक्रीही यात मुढावरगाव.”

मानतरे ते दोघेही हुंराच्या शेवट्याती पद तिघाले दुसऱ्या दिवशी दुपारपर्यंत ते एका नदीकिनारी पोचले. तेथील एका शेत्या कांदीला आपल्या दोन्ही बायांनी पद आणून घेऊन एक हाथ उकरा लटकन

असलेला त्यांनी माहिनिदि त्याच्या डोक्या खालीच एक पिंजा घडघड जळत होती! विनेची उधळता तशीच सहन करत तो साधू नपस्या करीत होता!

ते वृषम पाहून मायपथीवकित झालेले हे दोघे त्या सापुजवळ गेले. तेवढ्यात सापून आपले जोळे उघडून त्यांना माहिने आणि विचारले-“तुम्ही कोण आहात? या भ्रमंकर जगलात तुमचे काय काम आहे?”

नागदत्ताने त्याला सांगला आमाय सांगितला मगवर साधून पटकन झाडावळन जितेन उडी मारली वन् भरकन त्यांच्या जवळ जाऊन तो म्हणाला-“बाबांमा माझ मीव बळकड माझ बडीत राज

दरबारात कोणाच्याही मी एक साधा सैनिक आहे. एकरा कोणागारात एक मोठी चोटी झाली राजानें माझ्या वडिलां-पर जाळ वेडल त्यांना तुम्हाला टाकल काही दिवसानंतर डाकूची एक टोली लूटालूट कारणासाठी आमच्या राजाच्या सोमेवर पोचली, मी वन् शूर कधी सैनिकांनी मिळून त्यांच्याशी लढाई केली त्यांचा म्होरक्या आमच्या हाती सापडला त्याच्या गळ्यातली हार पाहून मी ओळखल की हा हार वर कोणागारातून चोरीला घेतल्या मालातलाच आहे! मी त्याला लगेच रामाच्या ताब्यात दिले. पण इतक्या काळात माझे बिंबारे वडील मरून गेल होते!

वडिलांच्या धुळ्याने व्याकुळ होऊन मी लगेच याब सोडून आणि सत्याचाच एका टोळीत सामिल होऊन त्यांच्याबरोबर देशाटन करीत राहिली माझी एक प्रवळ दळ्या आहे-मला या अस्मातच काही वेळन राजा बनायचे आहे. जवळ पैसा असत ते-सेम जमवून त्यांच्या मदतीन राज्य जिंकून राजा बनण काही मोठस कठीण नाही एका महान् सत्पाशाचा जपरेस पंडन लक्ष्माला प्रसन्न करून घण्यासाठी मो द्रव अशी उपसत्ता करीत आहे."

हे बोलणे बालू असतानाच मुर्णहस आपले पंज फडफडावीत त्याच्या डोव्यां बळन उडून गेला ते पाहून बळकर उन्सहाने म्हणाला-"जरे, हा तर मुवण हत! त्यांच रहाण्याच एकाच मंगेवर दयेत कुठ जवळपास असल पाहणूय तला पाहू या वापण!"

असा ते तिचें हस उडाले! दिशेन गुरू जाऊ लागले. वाटेत त्यांना जीर्णयन्त्रात कालोपातचें एक मंदिर दिसलं तिच एक ल्हान मुलगा काळीमातेची पूजा करीत हत अन् त्याच्या पाठीशीच एक भिंमकाय पाणूस एका दगडावर लापत्या दलजारीला बा लावत होता

मग त्या तिघांनी आवस्तात काही चच केली अन् त्यांनी मिळून एकदम त्या माण

नाकर हुकला जेला त्याने शूर मानी घट्ट असत ठबल

मी आपल्या मुलाचें काहीही करीन. मला ब्राह्मणार तुम्ही कोण? 'मोठाबोडो' जेवत तो अजून साणूस मारलू लागला.

बसकडन-याला गायनत विचा-ल. खर साग हा काय धाकड आ?

तासांगू ठगळा- मध्य नाव मणिबमा कसक विदुष र सुल अ आहे वा पैसा चें पुजारां वाटान मला जिन मुल्य हने धोवघा दयन पूर्वी माझा मोठा मुलगा बाजारी पडला त्याला भोवघोपचार करायला पाड्यातकल पैसा नसत्यामुळे तो बिचारा तनपुमती पडला. मी दुःखान वेडापिशा शऊन मजमर या मंदिरातच काळीमातेला 'ज्या एत पडून राहिलो. मोबदी म्मनात दशनं देऊन ती मला म्हणाली-"बाकीच्या दापा मुलांपैकी तू एकाचा बळो रिलास तर मी मुक्या घरात मोन्याचा पाऊस पाडीन मला ठीव आता मी या माझ्या मुलाचा बळो देणार आहे

मग त्याच्या ठे पडून राणिमिळुनं म्हणल- अरे मला तेंकार फक ती जणवर जाहला फडभाच वेळात सुवर्ण रीत झाल होणार आहे.' असे म्हणुन राणिमारी जेवक्या 'पापरा' निद रण्याचा उजळ त्यान गाणतला

आता चौथेही मिळून हंसाच्या दिशेन निघाले. दुसऱ्या दिशेची सकाळीच ते एका पहाडाजवळ पोचले अन् पहाड वचून वर गळे तेथे त्यांना एक मोठे सरोवर दिसले सरोवरात शेंकडो सुवर्णहस सूर्यप्रकाशात सोन्याच्या ठेंकळांप्रमाणे चमकत विहार करीत होते! पाण्यात सर्वेन मुवर्णकमळ उभयलेली होती.

ते स्वयं ते सर्वेच मजमर बनवू होऊन पहात राहिले! नापादल सोडून बाकी तिचेही सुवर्णकमळ ठोवण्यासाठी पाण्यात उतरल

नावकताची वृष्टी मात्र केवळ सुवर्ण-हसावर सिळून होती! ताही पाण्यात उतरून

हस्त पकडण्यासाठी पुढे झाली. पण म्हम त्याला चुकवून पोहत पुढे निघून गेले.

नामदत्त त्याच्यामागे मोठे अंतर पुढे गेला आणि सहज मागे वळून बघतो तो काय! ते तिथेही तिथून गायब! त्या ऐकवी सौम सुवर्णहस्त मात्र आपल्या पोबी पुढे करून पोहत असलेले त्याला दिसले.

हे पाहून नापवस्त दचकलाच! सरो- वरातून तो अरकत बाहेर बघला अन् मागे पळूनही न पाहता तो अस्पत्या बराच्या दिशेने चाल लागला.

इतकी गोष्ट सांगून वेताळ म्हणाला-
"राजा, नामदत्ताप्रमाणेच इतर तिघही सुवर्णहस्त पकडण्यासाठीच तर गेले होते ना? मग ते तिथे मात्र सरोवरात अंतरल्यानंतर त्यांचे तीन हुंसात रूपान्तर झाले पण नातबल मात्र एकदाच त्या सकटातून बाहेर काढून कसा आला? माहिती असूनही तू या प्रश्नाचे उत्तर दिले नाहीस, तर तुझ्या मस्तकाची छकळ-छकळ होतील हे तुला ठाऊकच आहे."

'वक्रमार्गान्वयन उत्तर दिले नामदत्त तर एक कारणीय आहे, त्याचा मदार मुळी जखी पकडण्याचा बाहेर तोच त्याच्या जीवनाचा आधार आहे त्याला दुसरा कुठलाच धर्मीय मिळाल्याने तो सुवर्णहस्ताच्या मागे लागला. त्याने प्रथम जव्हा माण ओढला तेव्हा तर तो हसत सामान्य हुंसाच समजला होता. पण नाकी निघाचा प्रस्न आदी मिळ आहे ते मान मिळवण्याच्या लोभात आले होते.' म्हणूनच ते सरोवरात उतरले तेव्हा हसत योडून देऊन ते सुवर्णकमळ मिळवण्यासाठी भावले पण नामदत्ताने अस न हो केले.' यं च द्गरीने प्रश्नांच मुख्य आहे, सोपे नव्हते आपले हाथी हुंसाच्या रूपात परिवर्तित झालेले पाहून त्याने आठकल की हे सरोवर खादून भस्मलेले आहे, म्हणूनच हुंसा पकळ टाक सोडून तो बराकड चालू लागला.

हमके बाबत राजा गुन्हा घेऊन त्याच्या बरीच देत ल प्रभावह अद्भुत हुंसात गुन्हा आतापर्यंत जे अजून पकडू लागला. (कृपित)

स्वराक्षिपस्त

प्राचीन कठी पगळ राहिलेले अगदी १००० मधील पगळीकरी मंत्रे व वेगवेगळे पांथ्यात आणले होते असलेले अनेक आपापसात ह्या ओ संवभार होता ते मिटवावा म्हणून मगच लक्षादाते आपल्या राजधानीत दोन बाजूंना दोन राजमंदीरां मंदीरे बांधून घेतली एक 'शिवमंदिर' अन् दुसरे विष्णुमंदिर या दोन्ही मंदिरांमध्ये मिळून एक योग्य विश्वस्त नमण्याची राजापुढे लक्ष्म्या उत्पन्न झाली असा कोण मुपोष्य माणूस आपल्या लक्षात घेऊन आले का मंत्रीमहाबाय?" राजाच मन्त्री माध्यम बसला दिवसाले

आज तर! अशा आदींसाठी वेगवेगळे अन्तिम असणारा, धर्मगुरू, व्यवहारकुशल न वस्तुतः अशा केवळ एकच माणूस आल्या नव्हते आहे तो म्हणजे शिवराय जोशीच!"

पण तो राजाच उत्तर

मग कसला संवकाश! राजाने ताबड तोव शिवराय जोशीला त्या दोन्ही मंदिरांचा 'विश्वस्त' म्हणून नमळे शिवराय जोशीच्या आधिपत्याखाली मंदिरांचा वांगळा सनोवकारक विकास होत राहिला

एके दिवशी राजा महापगळ शिवराय जोशीची परोक्षा पंगण्यासाठी आपल्याच्या वेवात निघाका दोन्ही मंदिरांच्या मध्य अस्थानाच्या मध्यभागात तो उतरला

त्या धर्मवाळेत इतरही अनेक भक्त उतरलेले होते, त्यामुळे शिवराय जोशीच राजाला ओळखलेही नाही! परंतु त्याच्या हातातला मौल्यवान अंगठ्या पाहून त्याला वाढले की हा कोणी चांगला धनवान वयाधारी असावा. संवकाशून येना-या मदी आणि वर्णणीतून आपल्या राज्यात निर्मि- गळे विकास कार्येच असे दाखवले जाताने

प्रतिभा पुराणिक

हे ओजोनिं ह्या उपायाभ्यान्तः सामिताने व्यापि
स्वतः शरोवरं जातुं ह्यासा होम्ही
मदिरही दाखवली.

राज्याने साम्यतेशी एका साम्यवादी
"एकांगी सुवर्णमूढा" अशी संख्या लिहून
विश्वस्ताला विचारलं— "पुढे होईल एवढं
धन माझ्याकडून?"

शिवराम जाशी बंद हसून म्हणाला-
'आकन्या दोन बाजूंना दोन देव आहेत
एकरी एक सुखा परम नाही हाण्य ही
सुखा आणखी थोडो माग्री करा न '

राजाजन्म जरा विचार करुन जोशीष्टा
विचारले-“नीशत्या बाजुला वाढव् ही
मर्यादा”

“है वह देशाभिन्न भक्त अनुष्ठातरा
भगवान्’ सम नृसिंहात की दान मुक्त
रक्षात्रय करार। डीक आहुते, आपण सकृपा
वहवधधवा विचार केलाच आहे, तर एक
काम करा—या संख्या आहेत या, त्यात
आपणही एक आहात” क्षिराम जीर्ण
मंगल।

राजाने लावले 'सूक्ता'च्या मर्याद
सूक्त अंका कडल्या, आणि आता त्या
मर्यादा 'एक हजार' सूक्त सुवर्णमुद्रा
मार्फत शास्त्री

[illegible]

यावर राजानं एक 'वा खाकडा' म्हणून नाव ठेवला की जीवकी अन्त करतो हा गप्प आहे. तत्कार म्हा मुर्खपणाने अनाचल वेश्याच्या म्हणण्याप्रमाणे शिवराय कोड हाच 'विश्वस्त' वा पदाला पोथ्य कोड म्हणून राजा फारच प्रसन्न झाला.

नृसिंहाय नमः

मुद्राराक्षस २

[illegible]

पाप बन्धन दैव हस्तान् विहाय
 भगवत्पद आश्रयः कथं भवेत्
 काङ्क्ष विना भगवत्पद आश्रयः
 न भवेत् भगवत्पद आश्रयः
 भगवत्पद आश्रयः भगवत्पद आश्रयः
 भगवत्पद आश्रयः भगवत्पद आश्रयः
 भगवत्पद आश्रयः भगवत्पद आश्रयः

चन्द्रगुहने एक दिवस एका यीक
 सेनापतीचा अपमान केला त्यामुळे
 लोक पैसिक स्याता एकदापला साधने,
 पण सोठ्या विद्याकीने चन्द्रगुप्त तेव्हा
 पळून वळून एका मुरावत स्थानी
 पोचला

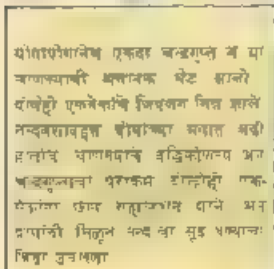

याने पुनः न = १
 गान्धास्पात कृष्णसोही मंडलांत
 होनी त्यात एक सगळ्या पा तागा
 प्रसिद्धी पावतो वा विष्णुपात नावाचा
 का ज्ञासाया ना काय हातात
 नातात पात अपमान दुना ३
 म्हाता पलातून टावत गताइया
 वरुण होना किंवा हा अपमान
 पात पात पात पात पात पात पात
 पात पात पात पात पात पात

चन्द्रगुप्ताने पर्वतकन्या संन्यासा
मन्त्रानि प्रगाथय चकार इति चन्द्रगु
पुत्र ज्ञानं वर्णि चन्द्रगुप्त संन्यासा
सम्पन्न पदमिव साक्षात्, मंगल
राज्याय चन्द्रगुप्ताने अर्पितम्
स्थापनं भान् ।

योऽपिप्राणिव एकदा बन्धगणे च या
 जगन्मयायि क्षणविक्रये स्रज्जाले
 दास्येहो एकमेकंमो जिह्वया चित्तं जाले
 मन्त्रवराहद्वये योऽपिप्राणिव मयात्तं मदी
 हन्तां च पाणमदां च इज्जिह्वयाप्य भय
 चञ्चलमन्त्राव पुरस्कृतं शोभाहो गक-
 र्द्वयंमया स्रज्जाले चित्तं जाले भय
 दास्येहो चित्तं जाले मन्त्रवराहद्वये योऽपिप्राणिव मयात्तं मदी
 जिह्वया चित्तं जाले

स्वादिष्टं भक्षयित्वा यस्मात् राक्षसो यथा
 यक्षोऽपि महानन्दं तस्मात् सुप्तं भूयान्
 भक्षयित्वा निभूय भेदात् पतन्तु भक्षयित्वा
 सैनिकाणां निधनं ह्येतस्या हृदयं
 कालित्वा स्वर्गं ह्येत भेदात् आपत्त्या
 राजाञ्च भूयःपुनः स्वर्गं प्रकृतं राक्षस
 सुखं भवति

ग्राह्यो भाष्यज्जा सोमेव श्रुत्वा
 अभ्यप्रदत्ता एतेन तादात एक
 मन्त्रं जज्ञे इति मम वधवपत्नीं
 हानमिच्छामि वधिवं बाणकृत्यं मया
 अथ त्वमिदं वदस्व प्रसन्नः स विष्णुः
 सहायः इति तं वा दत्तवत्तां प्रवृत्तः
 मम मम शिवा जित्वा त्वा मया
 मम मम वधवपत्नीं दत्तां दत्तां
 दत्तां दत्तां दत्तां दत्तां दत्तां

मरिच राजकपरी तथा मृणाल भृङ्गमूलका
राज्याभिर्निर्गता इत्यादि अन्तर्गत पराक्रमी
अर्थात् जीव चन्द्रवृक्ष घाता कृष्ण
व्याघ्रमूला कृष्ण माधुक्या रक्तवला
पद्ममातुल्य काच

महाराष्ट्रवाच्या कृषुमुळे वृद्धित शक्तीच्या
मदारी राखण्याने चण्डगुलास धूळ
ज्याच्याने एक कारखाना स्वामी दिव्य
प्रयोग करून राजा चण्डगुलाचा धव
करण्यासाठी त्याने एका सुन्दर त्रिप
कलेवती राजवाड्यात पाठवून देऊ
तुमचा राजा मदारीने पाठवताना हा
कोट देण २२५ आण ५ वेतली

उत्सव दिन

जगत्प्रधानं पञ्चनं वा विवक्ष्यमाणं
चाणक्यानां तालडलत्रं शत्रवं कैर्बो
मायया गृह्णावन्त्य नित्तं शत्रो
सांगितयोः पयः प्राध्वयानं विना न च
बोला नाह्नी शतकेन नन्वे तो प्रतेपण
न्यात विना ह्वा वपयः पद्विहाव
कैषयता नृते दक्षिणं दण्वाथ मायिप
दावबुनं मत्तप्रभोः पकतवायः अमं
सोऽप्येवा द्यवः श्रुतं न वाचस्पथः
सोऽप्येवा द्यवः श्रुतं न वाचस्पथः
शयः न्या चाणक्यानां
शयः न्या चाणक्यानां

यद्वत्तमं हा वत्तपुं ग वत्ता रत्तिलो
 ह्रीं गादात व्याध पद्म न त किनाप
 माता न दुक्ता होत पद्म श त्ता आपत्ता
 कृत्वा कामा न्दी द्वाग्द्वारा ता तियन
 शपत्त काम पुर्न कर्तुं तौ वेत्तपादोत्त
 द्वाग्द्वारा गती पद्म न्ता

गाँव ईशपुरावा है और श्री कागवर
 यशनाथजी के एक भाग्य दिसला
 यशनाथजी कागवरवाँ श्री भाग्य भगवान्
 कागवर गाँवमें एक यशनाथजी कागवर-
 मन्नाजी भी गाँव रहतावर अष्टाध्याय
 कागवर गाँव में गाँव रहतो आपण
 गाँव में आग यशनाथजी के जल ?

हमने १५ मिनट करके मसतना एक
 दुकान पर गये थे या माणसासा पहिल
 हमने राय नार्दी त्या दुकानात काबू खरी
 एक हाते बरज नाल, या माणसासा
 मांडां घेतल तर बोलन सलत वेत तरी

बरो जाईल ! प्रा विचाराने कपताभन
त्याला मरण्या गाडीत बंदू दिले हा
माणूस गाडीत बघला अन् शरम गाडीवानाने
गाडी धुळे हाकली

बोलता बोलता पयनाभला त्या भाषणा-
विषयी ही माहिती मिळाली. इषाच ताढ
होत रघुराज तो पुरूषोत्तमपुरना रद्धानादा.
जिणे त्याची तीव्र एकर जमोन होता
शनीबाडी करून तो आपला संसार नालवी.

यत्ता यैसा रस्त्यात कोणोही भिकारी
 विमळा की पयनाभ त्यात्ता सुटें पैसें
 दोन देई, पण 'वापल्याजवळ सुट पैसें
 नाहीत' अशी सवय सांगून रंगराजने मान
 त्या सर्वाना टाळल !

हैं पावन पद्मनाभ रंगराजला मृणाया—
“हे पद्मा रंगराज यो नहुमी सिकाम्याना
महो न काही देत असतो. सर मृणज
येळ पडली तर आपल्या काही दुःख

[illegible]

{ श्रमण }

पाऊनही भावपूर्णपणे असेल त्याला
पण न कोणता गौरवान् दाड काव
म्हणजेच भावपूर्ण जन्म मार्गकी लागतो
इतक्यात गाडीच्या चाकाची खीळ सुटून
पाली पडली ते ओळखून चारभने एकदम
गाडी थांबवली अने काळता पुढे काय घडाले
एका वातुला त्याद गाडी नजरे उडी
लाईली तो जोरक्या जागी एकदा वचण्या
गाडी पुढेला सराईत दगड लावल्याला तो
जरा दूर स्थितीत गेला

थराथरा आणि थराथरा गाडीतून उतरून
एका झाडाखाली सावलीला उभे राहिले
इतक्यात एक धाडी अस्मिपन्न असा
इश्टा म्हातारा तिथे येऊन पोचला
त्याचे डोळे थगडी खोल गेले होते

त्याच्या हातात एक काठी होती जेव्हा
मोठ्यावरून काढून घेतल्या पध्दतीमुळे
पाहून म्हाताऱ्याने हीनतेने विचारले
बाबा, मी दिस दिवसाचा उपासो काही
पुढेच्याजवळ काही जेवण असले तर द्या
ना

“तरे या सयाने खागला काय ते
मिळणार? जवळच इथे पुढेचलमपुर गाव
जवळ ते तिथे एकदा खोलाडीत गुळ
जवळ मिळू शकेल मी तुला देईन ते
पडून ना”

हे ऐकून रंगराज गाडीपाशी गेला,
यागल्या थोकावली काजूची पाटली घेऊन
तो परत म्हाताराशी आला तो पाटली
म्हाताऱ्याला हाती देत तो म्हणाला

भाऊंवा यात काजू काहीत ना खाऊन घेई
तुमची बाडी मुक भायले काजू वा अन्
व- होड पाणी द्या

म्हाताऱ्याने हात पांथ्यात घेऊन
तो रंगराजला म्हणाला बाबा मी एकदा
को काजू फार म्हणून अस्तवत कधी मधी
खाता आहे म्हणून आपण काहीत देई
जेवण द्यावे पाटलींवा नाई स्वयंद
असावे मला नकोत खाऊन हे

वाता हळूहळू राहो म्हातारा तू
उपासी आहून ना? तुमचा बाडीत नाई
नाई भायल्यात समजावे मिळक वला
या मुटूखाली अलावे बाडीत वळणुकी
वला शिकवल्या की भायल्या दुसरे
नाई नाई भायल्या जगताच भायले

हून असे म्हणून रंगराजाने पचनाभरून
राहिले

म्हातारा रंगराजला नमस्कार करून
म्हातारा-“बाबा, माझे बाव उतरून
अजून शासन आहेन माझ्या आयुष्यात
मेव्हतारी मी बोवेंडे काजू काळवंड नक्की
पण एवढे इतके काजू मला कधीच
मिळाले होते अज म्हणून ते पाटली
उघटत आल्यात त्या तसे काजू खाऊन खाऊन
म्हातारा तिथे निघून गेला

अर्कते काळवंड होऊन तिथे आले-या
म्हाताराच्या नजारावर समुद्र भाव पाहून
पचनाभ काही विचारात राहून गेला
त्याच्या राहून पडले असे बाव काहीत की
आपण जो काही दान-धर्म करीत असतो त्या

पेक्षा रंगराजचं हे शान मोठं आहे. रंगराजने आपली इच्छा मानून एका भुकेल्या जिवाला खास केस आहे पण मी कधी असं दान करू इच्छितो नाही. कोरडा उपदेश देण सोप आहे, पण स्वतः जाचरगाम जाचण कठीण' - हे सगळी त्याला उभारलं

इतका वेळ तो रंगराजच्या एक सामान्य माणुसच समजत होता पण आता मात्र त्याला तो एक जन्म माणूस वाटू लागला! त्यानं म्हटलं- 'रंगराज, मला मोठं शारण्य वाटतंय आपण दोघांनी एकाच हुकामात काजू खरीदला होता "

मागेर रंगराज म्हणून म्हणाला- "माझी बायको गरीबी आहे तिला काजू खावचं इच्छा झाली म्हणून आज काजू खरेदी करून घेऊन आलो होतो धरो, इतकंच तशी काजू खरीदण्याइतकी माझी ऐपत नाही "

शानदार रंगराज जवळच्या एका विहीरीवर गळत बसून हातपाय धुवून, माथी पिऊन बसत आला. तोपवेत आता भांडोही

तयार झाले होते व रंगराज आपल्या घरी निघून गेला. उतरून रंगराज आपल्या घरी निघून गेला. घरी पोचताच समोर पडून त्याची बायको विचारू लागली 'आजकल काजू भाड्यासाठी ? "

रंगराजने तकासूबक मान दाखवली जन्म बायकोला सगळं हकीकत सांगितला. 'अहो अय आम्ही होय' असे म्हणत त्याची बायको पैकीतल्या इतर निराशाग्र वस्तु बाहेर काढू लागली अने इतक्याच आश्चर्यात म्हणाली 'अरे तकासू काजूची पांजी तर आहे की ? पैकीत असे म्हणून तिने पांजीत तडा घालून दाखवली

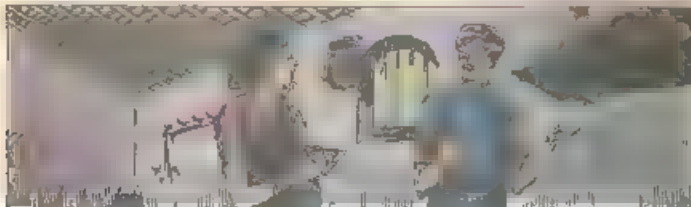
इतर जलही तडा घालून आश्चर्य व्यक्त झालेपर विचार करत ते माणस गेल्या अन् मग दृष्टीक - एकाच कक्षाने बांगला माणूस आहे त्याने मला विचारलं होतं की मी काजू कशासाठी खरीदून आण ते, अन् मग मी जवळ शोधून 'ए बायको विहीरीकडे नेला होऊनच आता आपण काजू भाड्या पैकीत ठेवत आता पात्रिचन '

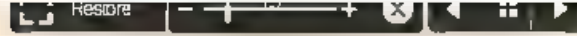
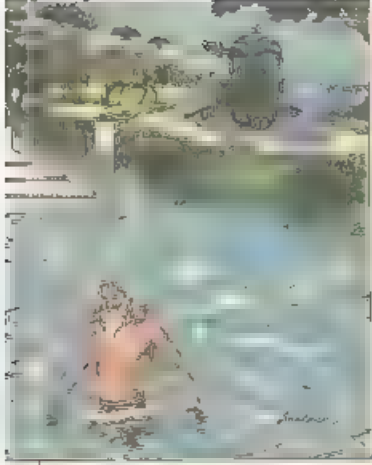

कुणावतार

त्या रात्री कुणाला जेवणाने तृप्त झाली मग त्या मुलाने 'कत' असून जेवण कळवताना ते तिचे ओपभासाठी एकाच जागी आढवे झाळू तेव्हा अचूक कुणाला मग त्याने कांयू कोणला. "वत्सा, मू आपल्या आईच्या पोटी जन्म घेतल्यानंतर हे असलं होतं वजाचं जीवन जगत अनेक मोठी कार्ये पार पाहलीस. एव आता हे जीवन पुढे शाळ, बाता नू आपल्या खबर या घडाला मग आणि प्रतिष्ठा दे तूझे पिता वसुदेव एक महान् व्यक्ति आहेत तुम्ही दोघेही माऊ सर्व गोष्टीस मर्याद समर्थ वसे आहूत असे पाठकमी दीन होय पुत्र असुमही वसुदेव मान कसला धिऊन त्याच्या दरबारात अपमानास्पद जीवन कंठत आहे

संत कुसुम पिण्याची जिन्दा करतो ही एकांही आमच्यासारखं लोक दुःखानं मान जाही घालून मनु गाठण्यापलिकडे नाही करू शकत नाहीत कुसुम आईच्या-देव-कीच्या दुःखाला तर काही सीमांच नाही दिव्या पोटी जन्मल्यासु सर्व मलांचा क्लेशाने वष केला! इतक्या मुलांना धर्म देऊन ती एकाही मुलाला स्तनपान देऊ शकली नाही! कुसुम तू इतका सुन्दर आहेस, पण कुसुम आईला तुंचे हे सुन्दर मुखकमल पहायची एकदा तरी राणी मिळाली का? म्हणूनच मला असे वाटतं की आता तिचं मातृत्व सफल करायची जबाबदारी तुझावरच आहे तुझासारखा मुलगा असूनही ती राखविषय शोकयम्य रहात असेच तर या

पेक्षा ती वास्तू असली तर बरेच ज्ञान असाय
के नाही ?

अक्रूराचे हे बोलणे ऐकून कृष्णाच्या
लक्षात आले-ती, मथुरा नगरीला जाऊन
कंसाना सहाय्य करून आपले माता-पिता
समुद्रदेवदेवकी यांना मुक्त देणं हेच आपलं
कर्तव्य आहे !

सकाळी आल्हादवीर अक्रूर, कृष्ण व
बलराम प्रसन्न कर्मे खरेकून रथावर उभार
जाले. रथ हाकत अक्रूर गोकुळ पार करून
समुद्रला पोचल्या रत्नसमर्थ पीकला
काही रोपिका रथारथा मागेमागे काही
अंतर आल्या, कृष्णाचे प्रयाण त्यांना आवडले
नाही, काही जमीनी बाबडून अक्रूराची खूप

विदा केली नाही कोकणी विचारले-
“एका एकादा राजस मंडन आमच्याच”
हत्ता करू लागला तर आम्हा रक्षण कोण
करील ? आमचे काही गाववाले कृष्णाला
पावला अनुमति देत आहेत थोडे तर नाही
लायल त्यांना ?

थोडे दूर जाईपर्यंत सर्व रथामागे वादळ
घण नंतर मात्र रथाचा वेग वाढला व
रोपिका मागे पडल्या. तेव्हा एका जमीन
स्था बाबल्या आणि रथ भुळोल्या खोटास
सबस्य हीडपयंत एकटक तिकडंच पहात
राहिल्या आणि नंतर नाशलावाने गोकुळात
परतल्या

दुपारपर्यंत प्रवास केल्यावर रथ कार्जवी
कितारी एका कवचं वृक्षाखाली थांबवण्यात
वाळा, अक्रूर बलराम व कृष्ण यांना
म्हणाला-“मी मदीस स्थान करून, अष्ट
देऊन आता परत येतो, तौपर्यंत तुम्ही
दोघं रथातच असून रहा या अवघोत
धाडही जरा गमत खातील, असे म्हणून
अक्रूर मदीच्या रथात उतरला व आणि
कमरे इतक्या पाण्यात जाऊन त्याने वृक्षी
गारली

पाण्यात अक्रूराला बसतळ दिसू लागले
तेथे वायुकी, कळोटक इत्यादि नागकाय
मुक्त संघार करत होते अत्यंत सुंद
पद्धतीने बनवलेल्या रत्नमंडपात सहस्रकाय

अपमंजा शेंद नाग अक्रूराचा विसरत.
शेंदाचा वेड स्वच्छ पांढरा आणि कुडली
भायल्या अवस्थेत होता. त्याच्या लव-
नवत्या जिभची ओळ विवच्या तारेसारखी
अवघे विरत होती, त्याच्या दोन्ही बाजूना
ममळ, नांगर व तालवृक्ष अंकित केलसे
शेंद फडकळत होते. शेंदनागान्या त्या
कुण्डलीवर द्यामवर्णाचा व कमळनयनाचा
कुण्डल गीतवचन धारण करून बसल्या
थोड्या

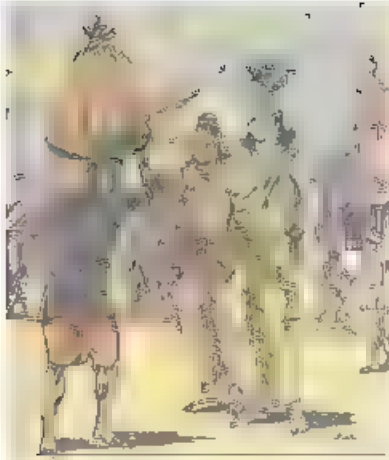
अशा कराय दिसलेल्या करणाची अकरात
मनाआरगाने मनाधना केली व मानसिक
त्यानच निरनिराळ्या पूजासाहित्याने
त्याची पूजा केली

मानस अक्रूर जेव्हा पाण्याबाहेर आला
तर स्थला समोर काय अद्भुत दिसलं !
रथावर बसलेल्या बलराम व कृष्णाच्या
जरागावर त्याने केळत्या पूजेचे साहित्य
मनमन्यरूपात अक्रूराचा दिसून आले ! हे
पहिले अक्रूराचा फारच आश्चर्य वाटलं व
मुद्दा त्याची कल्प बघ्यातरी त्याने पाण्यात
पुडी मारली आणि आदिशब्द व त्यावर
बसलेल्या कृष्ण यांना पुन्हा एकदा वृक्ष
धतळ

शेंदची आपलं अनुष्ठान मनास करून
अक्रूर जेव्हा बाहेर आला तेव्हा कृष्णाने
त्याला विचारलं- अक्रूर बराच उशोर

केळास पाण्याबाहेर पायला ! पाताळात
आपल्याला नक्कीच काही तरी अद्भुत
दृश्य पहायला मिळालेलं दिसतंय ! तुमच्या
चेहऱ्यावरचं अनुनही दिसणारं आश्चर्य
पहिले मला पत्तं पाटतंय !

“देवा, आपणामावळ राहण्याचे जाय
मिळालंय आपरते अद्भुत आपली काय
असणार ? आपण व आपलं हे मनु आता
जसे दिसत आहात तसेच अगदी मी आता
पाण्यातही राहिलं, आपल्या मर्यादें रथाचे
वर्णन करणं प्रत्यक्ष शेंदवालाही शक्य
होणार नाही ! मला परिचितताती मी
विचारा कोणत्या जाडाचा वाळा ! माझ्या-
वर तसाच वास्तव्य-भाव ठेवून आपण

अनुग्रह करताना होत इच्छा ! पर, मासा आपल्याला नगरात पोवायला हवे" वकूर म्हणाला

कृष्ण हसून म्हणाला—'माता आम्ही तुमच्या हाती आहोत आम्हाच्या हाती काय आहे ? तुम्ही करत नसत मान्य !"

नंतर रथ पुन्हा चालू लागला शेवटी मध्यकाळच्या सुमारास ते मधुरेला पोचले कृष्ण ककुराला म्हणाला—'आजपर्यंत शहर नासत बसत, हे आम्ही ग्राहित नाही. फक्त महाराजांना संडेपर्यंत काही आमच्या जिवात शीव रहायचा नाही. आम्ही आताच जरा शहराच्या मुख्य रस्त्यावर हिडून येतो का ? आम्हाला घरबागणी सेवार ?"

ककूराने कृष्ण-वलराम यांना गंधार खासी उतरवले. अन् म्हणाले "मल वाटतं तुम्हा दोघांचा मधुरेवाकडे जायचा विचार असताना ? पण, असं मला कस वाचालो, प्रथम कसाकडे जायचा दर्शन घेतल्यावाचून मधुरेवाकडे गेल्यात तर ते महाराज नाराज होतील." असे म्हणून कृष्ण-वलरामांना मधुरेत आणत्याची रथ-कसाला पीचवण्यासाठी ककूर माठवले गेले एव हाकत निघून गेला.

बघनातून मुकट झालेल्या हर्माच्या जोडी सारखे कृष्ण व वलराम आता मधुरेला रीच्या राजपथावरून मधुरेचे वैविध्यमोल्लखा वाक्षवदनि पहात हिडत होते. त्यांना "मधुरे" नवसे फिरताना पाहून नागरीकही त्यांच्या बाबतीत अनेक गोष्टी वापसात बोलू लागले.

बोबे पुढे चालून गेल्यावर त्या भावांना रमकर नावाचा एक घोडी भटका तां जनेक प्रकारच्या वस्त्रांचे एव नाट्य गाठोडे होण्यावर केऊन जोड हाता कुपणाचे त्याला हाका बाळून म्हटले— पाव रे नाराज करताना आम्ही बाळा राजाच्या दर्ज्याचा जास वाहोत राजतलत प्रवेष्ट करणारांची जांगलपार्यको वस्त्रे धारण करायला हवीत का ? तू पार पावला माणूस दिसतोस दे ना आम्हाला दातली काही बांगली वस्त्रे निवडून !"

हृष्याच शालीने एकाच बोबी रागावलाच ! तो विडून म्हणाला—"वरे वा रे वा ! जंगलाने जनावर करायला नेणाऱ्या वस्त्रां व अमकल पक्ष्यांच्या फंसे महाराजांची वस्त्रे ह्मण काय नसायला ? या वस्त्रा-बाधून तुम्हाला काय महिती घेण्यावर म्हणा ! अनेक काळामोठ्या राजांनी कस महाराजांना भेटी दाखल पाठवलेली वस्त्रे आढळत पात ! मंढे आले वस्त्र मागणारे निरर्थक बसवड बंद करून चालू लागला आपल्या वस्त्रे !"

घोष्याचे वस्त्रे उडत उतरत एकुल कुपणाच्या चांगलाने राग बाला ! त्यांना होण्यावर ठळकरीचा वार करून त्याचे मर्याक बंधावेपळे केले ! बोबी तिसरच मरून पडला त्या घोष्याला अनेक बंधका होत्या त्या सर्वेजणी बावत तेथे बाट्या जन्म समोटेचे दुस्य पाहून गाढाणे सांगायला वेगाने राजाकडे निघून गेला !

मुदर वस्त्रे आणि फुले त्यायजेले ते दोघे भाऊ राजपथावरून पुढे जाऊ लागले आणि त्यांना एक कुडवा दिसली तिच्या हातास सर्वत्र सुगन्ध पसरवत वसणारे चन्दन वस्त्राल एक पात्र होते कृष्णाचे जवळ जाऊन त्या स्त्रीच्या चेहऱ्यावरील बुरखा पतळून तिच्या डोळ्यात आपली दुष्टी विखरपण मिळवून तिला विचारले—"हे

चन्दन तू गुवासाठी नेऊन जात आहेस ! माग वरे ?

'फक्त महाराज त्यात तरकून जातो या परदनाची धाटच पहात असतील माझ्यावाचून इतर कोणी उगाळलेस मग त्यांना तारत नाही मी ह्मणतच रोज ते मग उगाळत नेऊन त्यांच्या जंगला लावायला एव ! अरे तुम्हाला पाहून नाडावले मी अन् सर्व बाळत असले तुमच्याच ! आता माग घाणभज्मी बाळत आणताना नाही मला !" भातावर येत कुष्णा म्हणाली

"आम्ही दुसऱ्या प्रांतातून आलेले मल-बोबे आहेत तुमचा रागा, राज्य आणि

धनुष्य उत्सव दिव्यासाठी या नगरात
माली आहोत, तू स्वतःचं मोठेपण माझ्या
सांगितलं. पण आम्ही असे नुकतेच कस
जुलं म्हावं नुस्तेपर? ह्या सांठ्यातच
चलण दिलेले तर आम्हीही बोर्ष ते आमच्या
संगाला लावून बाटात आऊन दरबारात
बसू." हसून म्हणाला.

कृष्णाचे हे बोलणे ऐकून कुब्जेला हसू
भाळे. चमत्त पुढे करत ती म्हणाली-
"ठीक आहे म्या बाबांनी हे चमत्त."

कृष्णाने प्रथम चमत्त दलरझाच्या हाती
दिले. त्यातले थोडे मज्ज बापट्या अंगाला
लावले मन् बाकीचे तेथे अमळेच्या मुळांना
देऊन द्यालं यानंतर कृष्णाच्या मनात

माझे की या कुब्जेच्या पाठीने कुबड नीट
करावे मनात हा विचार आल्याबरोबर
कृष्णाचे कुब्जेच्या पायाच्या मोटावर
आपल्या पायांची बोटं दावून बसली आणि
आपल्या तोंडाशीने त्याच लक्षा वेढा घेता
"खटका आणि काय अस्तव्य" हसताना-
तच कुब्जेच्या खरीयत फरक बघून बाबा!
निष्ठा श्रीगणेश साकट्याने निवृत्त होत येत
आपले कवर सपाठ पाठ घेत मोठ्या वच
बाबा 'मला प्रमत्त होऊन बापट्या हा देत
पाहून निष्ठा बघून लक्षा फार आनंद
भाटल निष्ठा आनंदाने पायावर राहिली
माही हेनून कुब्जाचा हात आपल्या हातात
घेत ती त्याला म्हणाली-"आपण माझ्या-
वर केवढा मोठा उपकार केला आहे.
आपण खरोखर फार महान् आहात. जाता
माझ्या बरी घामपुड लावून मला घन
करा असेच पुढे जाऊ म्हणजे तर ते काही
असणार नाही."

'मी वास्ता फार मजबूत आहे. कुब्जा
केंद्रावरील नक्की मईल तुझ्या बरी. घन
जाऊ की तू माझीच लक्षी आहेस." असे
म्हणून कृष्णाने मोड्या मुनीने लहून
आपला हात लिप्ता हावून बोटवून वेळला,
आणि बळग्यावरून ती पुढे निघाला.
ते हीवेही आपला घडेल प्रकट न होऊ
वेला, साच्या मजबूतीसारखेच व्यवहार

बांबोया

“ वण ह्ये एतर्त्तं सखे ? ” पञ्चमः विना ल
“ मी जगलात प्रवेश करून माझा सर्व कपड
एका ठिकाणी लुण्ठने देऊक येतो अन् लपेन
माझा लांबड्यान् खप येतं मग नीत दिवस
असे घालवल्यात मी पात करून आपलं
कपडे बाळू झागोडी मी पुन्हा कड्या घेऊन
रूप प्राप्त होतं पतीने तीट समजावून
सुखितल

‘पण हे कायहे तुम्ही येता कुठे?’
पत्नीने मोठा गरीबपणाचा आवाज आणून
विचारला

‘ए’ ती तरे सर्वान् भूतान् गोप्य आहं
 मे पात्रं कुणालाह्वी सागणं चोक्तवान् आहं
 कारणं ते कर्मजं नरं मला यस्तु मिथ्याल

नम्र नरनामक वरदा कनकभर खड्डा जाय
 रूपरास रङ्गायें लालें ! 'पतीनें या विचारा
 हे धूळी तर द्या दुष्ट नाग-
 मनातल्या बनाव फारच प्रा- ३ सा-
 पुता ती कपडे कुदमित टेंचव ही जाण
 सांगण्याबद्दल तिन फारच हट्ट कला पलीक
 पाटले कि इतोचे आपल्यावर व्य- ४
 आहे. आणि या विचारासोबत त्यानें धर्मा-
 हे गुणग्रहणही तिच्या सांगून शकल
 'जन्माच्या सन्ध्याभी एक मोडके पडल
 आहे. त्याच्या मातल्या काजूच्या झाण्या
 मध्यावर लसतल्या खडकात एक पो- ५
 आहे. त्या पोकळीत मी आपल- ६
 रूपवत् ठेवतो."

पुद्गल्या बेठी तिना पति नव्हता अजाना
गळा तेन्हा तिन आपल्या पिशाचाक
निदोष पाठवून बोलावून घेतले असे त्या २
आपल्या तबक्याचे मुख्य सांगून राकळ
निच्या सापण्या वरून ती बंगलात गेल
अणि त्याने त्या गुप्त जागेतून पिश्र
नवऱ्याक कपड व्रचलून घेऊन आपणून दिले
ते कपडे तिने एका मोठ्या पंथ्यात रचले

साङ्ग्याच्या बेगातला सामन्त वत
विवस् झगलात काढण्यानंतर एका काळ
तडवण्यासाठी नट्टीच्या जागी चाल
पहातो तो काय काय काय ! नट्टीच्या
बायकोन आपल्याला कसवेने ही पांढर कान

[illegible]

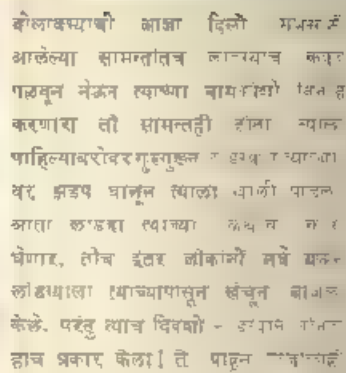
एक दिवस राजा शिकारीसाठी त्या
जंगलात गेली त्याच्याबरोबरच झालेल्या
कुत्र्याच्या लांबड्याच्या वाम टांगाला
आज ते झुकत झुकत शोधण्याच्या माग
त राजा व त्याच्या बरोबरच्या हत्तर
शिकारीत कुत्र्याच्या मागोमाग झाले
एक दिवस

[illegible]

हैं। विविध गौण पात्रों राजा को
आश्चर्य वाटके, जो मृगाला- है काय
आश्चर्य है लांडछाया सत्यकृष्ण वसुध
हवे आहो असे वाट है अकल्पनीय वाचस्प
कुश्याना जवरा आपरा या लंडछाया
जखलाय साहज देऊ

राजाले बोडून दिले तरी छांडल्यान
राजाची साथ सोडली नाही राजा आपत्त
मनावाकडे जाऊ लागला तसा छांडताही
अगत जनडस त्याच्या घोड्याच्या बाज
बाजले बरोबर खात राहिल्ल.

लाइयाल। आपल्या वरोवर राजमहाला-
पर्यंत जातलो वाहून राजास आपल्या
मवकासा आशा दिली- " लाइयाल। माझ्या-

त्या दिवसापासून हा काँग्रेस राज
काठ्याच्याकड आधारात राहून एकाच
कुळासारखा राजाच्या मार्गे मार्गे फिर
लागला दिवसभर तो राजाबरोबर फिर
अन् रात्री राजाच्याकड पळ्यासून सोपी जाई
हस्तकुल आल्या विकारी कुऱ्यांशा
या काठ्यावरच राजाचं आधिक प्रेम दिसल
या घटनेनंतर थोड्याच दिवसांनी
राज्याकड आधाराच्या काही महत्त्वाच्या कामा-
सोठी राजाने आपल्या सर्व साधनेन्नी येथे

यान्तर काही विनसानी राजा पुढे
जंगलात विकारीला गेला लांडगे मयांग
बरोबर होसाय जंगलातल्या निवारा गहात

राजः स्या लोकगंभीर् वाङ्मूलागला-
रा शत्रोना पूर्वीना पति माझा मित्र आहू.
ना तुल्य भला, स्थाये काय शास्त्र वर्गये

A photograph of a large, ornate, light-colored wooden cabinet or wardrobe. It features multiple doors with decorative panels and drawers at the base. The cabinet is set against a wall, and the lighting is somewhat dim, highlighting the wood's texture.

कुछाडीची करामत

शेकडो वर्षांपूर्वीची गोष्ट आहे. देवगिरी राज्यवर विक्रमसिंह नावाचा राजा राज्य करीत होता. त्याच्या इराबारी एक मंत्री होता—युगंधर, आणि एक सेनापति होता—शशिवर्मा. युगंधर भट्टा बुद्धिशाली होता व शशिवर्मा महान् पराक्रमी होता. या दोघांमुळे देवगिरी राज्यावर आक्रमण करायला कोणी घजत नसे. अजेंय देवगिरी राज्यात प्रवा सुखा-समाधानाचे व्हात असे.

याच काळात सेनापति शशिवर्मांना एक दिवस हृदय-विकाराचा झटका आला आणि त्यावेळ त्याचा वंत झाला. आता राजागृह मोठी समस्या निर्माण झाली की शशिवर्मांच्या जागी सेनापति पदावर कोणाची नियुक्ति करावी? शशिवर्मांच्या नाडीचा सेनापति सहज मिळणे कठिण! राजा विक्रमसिंहाने मंत्री युगंधराशी चर्चा केली आणि सेनापति-पदासाठी योग्य

व्यक्तीची निवड करण्याबाबत राज्यभर दवंडी पिटवली. दवंडी ऐकून युद्ध-विद्वान कुशल असे अनेक लक्षण स्पष्टतः भाग घेण्यासाठी राजधानीत येऊन पोचले.

या सर्व तक्रांसाठी बोडेस्वारी, खडग-युद्ध, मस्त-युद्ध, लोठी नालविणे यैरे विविध स्पर्धा योजण्यात आल्या. जेवढी जेवढा सर्व स्पर्धांमध्ये सारखे गुणी असे दोन युवक निघाले—निशान्त आणि निखिल. या दोघांची क्षमि व सामर्थ्य समान दिसू लागली. दोघांपैकी कोण सरस हे ठरविणे कठिण होऊन बसले. सेनापति म्हणून घोषातून कोणाची निवड करावी हे राजाला समजना.

जेवढी रात्राने मंत्री युगंधराशी पुनः सत्ला-मसलत केली आणि घनुविचेंचे एक प्रात्यक्षिक मोनले. दोन तडाग्या ताळांना फांसांवर टोकाशी दोन छोटे बनावटी पक्षी

जावण्यात आले. खाली टोकांवर आरचात त्या पक्ष्यांचे प्रतिबिंब पाहून बाणाने बरोबर पक्षी पाडावचा.

राजा भिल्लाव दिविल्लने दोन-तीन लथात अगदी सहज रीतीने पक्षी खाली पाडला. पण निशान्तला हे काय करायला असळ भिलम्व लागला. त्याने बांध्यात प्रतिविंब पाहून योग्य कोन साधण्यासाठी थोडी इकडे-तिकडे हालसाल करून योग्य पंक्ती घेतला.

राजा विक्रमसिंहाने प्रत्यक्षतःपूर्वक युगंधराला सांगितले—“मंत्राजी, सेनापति-पदासाठी मला निखिलच अधिक योग्य वाटतो तुम्ही काय म्हणता?”

“क्षमा करावी महाराज! मी आपल्या विचाराशी सहमत होऊ शकत नाही.” युगंधराने विनयपूर्वक विवेचन केले.

“महामंत्री, आपण असं का बरं म्हणता? दितिलने आदेश मिळताच दुसऱ्या क्षणी लक्ष्य-भेद केला. निशान्त इकडे-तिकडे पहात राहिला नि थोड्या वेळाले त्याने पक्षी खाली पाडला.” राजा विक्रमसिंहाने विचारले.

यावर मंत्री उत्तरला—“महाराज, अस पदा, निशान्तला लक्ष्य-भेद करायला विरल लागला हे खरं आहे. पण दाबुळे त्याची योग्यता कमी होत नाही. लक्ष्य ओडून एक

पान ही खाली मधू तये असा विचार करून बाण सोडायला निशान्तला थोडा वेळ लागला. पण त्याने आपल्या योजनेनुसार फक्त पक्षिच खाली पाडला. निखिलच्या बाणाने नुमता पक्षिच नव्हे तर पानं ति आडाची एक फांदी ही खाली आली.

यावर राजा विक्रमसिंह पुन्हा विचारत पडले. मंत्री राजासा म्हणाला—“महाराज, आपण परवानगी दिलीत, तर एक आपली छोटी स्पर्धा देवण्याचा भासा विचार आहे. मग आपण निर्णय करू शकाल की बुद्धि वळ ति बऱ्हेयळ यात समान वस्त असणारा युवक निशान्तच आहे.”

विक्रमसिंहाने सध्याची योजना मान्य केली.

युगंधराने तावडतोड होत कुन्हाडी बापवल्का निखिल व निशान्त दोघांच्या हातात एकेक कुन्हाड दिली आणि सोपरीची सोन वडाची झाडे तोडण्याचे काम त्यांना सांगितले. त्यांना सांगण्यात आले की जो प्रथम झाड पाडेल, त्याची सेनापतिपदावर नियुक्ति करण्यात येईल.

हातात कुन्हाड आल्यानरोबर निखिलने उत्साहाने झाडावर प्रहार करायला सुरुवात केली. पण निशान्तने एकदा कुन्हाड नोट पारखली. कुन्हाडीला पार वाटो हे कक्षात येताच एका झाडावर घामून कुन्हाडीला छान धार लागली.

असा प्रकारे जवळ जवळ दोन तास गेले. सोपरीत निखिलने झाड तोडण्याचे काम अर्धे संपविले. निशान्त मात्र भजून बार बार लावण्यासच गुंतला होता.

राजा विक्रमसिंह हे सर्व आश्चर्याने पहात होता.

धोंड्या वेळाने निशान्तने आपल्या चारदार कुन्हाडीकडे कौतुकाने पाहिले आणि झाड तोडायला मुखात केली. तोपर्यंत निखिलने हत धमून गेले होते. आता त्याच्यात काही प्राण राहिले नव्हते. कुन्हाडीच्या भाकीचा झाडावर काही परिणाम होत असलेला दिसता.

पण निशान्तने माथ न घकता जल्द गतीने झाड तोडण्याचे काम पूर्ण केले. हे पाहून निखिल आपल्या अर्धवट तोडलेल्या झाडाकडे निराशेने पहात बेषेच पडून राहिला.

राजा विक्रमसिंहाला अत्यंत आनंद झाला आणि त्याने मंत्री युगंधराला आनियन दिले.

राजाने सत्काराने निशान्तला सेनापति बनवून स्वाध्या सत्कारार्थ एक मोठा समारंभ घडवून आणला. युगंधर व निशान्त या जोडीने राजा विक्रमसिंहाला राज्यकारभारात सर्व प्रकारे साहाय्य केले.

एका शासन रांगेत ताबावा एक कासार रहात असे. गावा बाहेर प्रचलित त्राणी याने आपली छोटी सोपरी वाचली होती आणि आपल्या कुटुंबासह ती तिथे राही. धन वाडत होत ती ब्रह्म व सोपरी विवाह राजेशे जवळ आपली संतति म्हणून गार्गीच एक कासर आणि थोडपा कोंबड्या पण होत्या.

रांगेत रोज सक्काळी उठून गाथोची चार काडी, तिला चार घालून स्वतः विळ भात लाई. दुकानचे मंडळ बेलन सो बगडपा विकण्यासाठी घराबाहेर पडे. सध्याकाळ पर्यंत आसरावण्या गावात बागडपाचा व्यापार करून घरी परते.

एक दिवशी राजेशे एका वडाच्या शाखावळी पोचला तेव्हा दुपारी वेळ होती. जवळच एक विहीर होती. राजेशेने आपले बागडपाचे मटोरे शाखावळी ठेवले

आणि लोटा सर गाथी बेलन आला. पोट भर जेवला आणि जे काही शिल्लक राहिल ते बसा बिनार करून गोडून दिले. शेकड कुंय बेलन सांक करून जाईल. बग आपले बागडपाचे बंडल खांधावर उचलून पुढची वाट बरवी.

राजेशे जाताच तिथे एक जह्यराक्षस येऊन टपकली, तिची झाडावरची जूने सोपरी मोडून पडली होती. म्हणून आपले नवी सोपरी बनवण्यासाठी ती या वडानजळ आली होती. राजेशेने तिथे अस ठेवलेच तिच्या दिसले. मुकेने व्याकुळ झालेल्या जह्यराक्षसीने घटामय सार शिल्लक अथ खाऊन टाकले.

जह्यराक्षसीने यापूर्वी केवळ कच्चे मांस नि रगत पांशात आस्वाद घेतला होता. आता तिला कळले की माणसाचा आहार किती स्वादिष्ट असतो. तिच्या मनात

आले, रोज असलंच मोनन मिळाले ति आपण मागसा सारखं जोवन घालघावं. मग काय राजेश कासाराची वाट पहात तो तिथंच बसलो.

दिवस भरचा न्यापार संपवून राजेश त्याच वाटेने परत आला. वडाच्या छांबाखाली बांगड्यांचं बंडल ठेवतं, आणि विहिरीवर जाऊन पाणी पिऊं लागला. तिचं त्याला एका बाईच्या रडण्याचा आवाज ऐकू आला. राजेशने मागे वळून पाहिले, तर वडाच्या बुंब्याची एक बाई रडत असताना दिसली.

“बाई, तू कोण आहेस? रडतस का?” राजेशने विचारलं.

“बाबा, मी खूप दूरची राहणारी आहे. नवरा कुशाग्र ठाळ्या कुठे मिळून गेला. मला पोटभर अन्न मिळत नाही, दुर्भाग्य माझे! काळ जाऊ. वसलीय रडत!” बाईने रडत रडत उत्तर दिलं.

“विचारी, तुझ्यावर मोठच संकट आलंल विसरतंय! माझ्या बरी नल, मला आपल्या कामात मदत कर. मी तुला पगार नाही वेढे शकणार, पोट भर अन्न माग देईन. तुझ्या नवऱ्याचा प्रताळमाला तर तू आपल्या घरी जा.” राजेशने समजूत घातली.

ब्रह्मराक्षसीला ठेव पाहिले होते तत्काळ म्हणाली—“बाबा, मला जे काम द्या ते मी करीन, माझी सगळ्याला तयारी आहे. पण मी करू शकणार नाही असं काही काम मला सांगितलं तर मी क्षण भर मुद्दाम तुमच्या घरात राहणार नाही. समजलं?”

राजेशने ब्रह्मराक्षसीची अट मान्य केली. राजेश बाईच्या रुपातील त्या ब्रह्मराक्षसीला घरी नेऊन आला. राजेशच्या पातीने आपल्या नवऱ्याच्या तोंडून त्या बाईची सर्व हुकीकस ऐकली. बायकोने विचारलं—“बाई, तुलां नाव काय?”

“माझं नाव माहे दानवी.” ब्रह्मराक्षसीने बटकन उत्तर दिलं.

कुत्र्याच विवसांपासून दानवी राजेशच्या घरी काम करू लागली. तो सकाळी उठून

सर्व घर झाडो, सवा घाली. राजेशने गावीची घार काढल्यावर ती गाव-वासांला सरायला घेऊन जाई. कुपारी परत जाण्यावर राजेशच्या बायकोला घरातील सर्व कामात मदत करी.

एक दिवशी रात्री राजेश खूप जशीरा घरी आला आणि दरवाज्यावर बाप मारली. त्यावेळी घरातील सर्व जण रात्रीचे जेवण संपवून सोपले होते. बंडीचे दिवस असल्यामुळे सर्वांनी रज्या पांचरल्या होत्या. राजेशची बायको खाटे वर सोपली होती ति दानवी खाली जमिनीवर, डबदार रजईतून बाहेर येऊन दरवाजा उघडण्याची राजेशच्या बायकोची इच्छा नव्हती. म्हणून ती दानवीला म्हणाली—“हे बघ, ते आलंल असं काटतं दानवी, दरवाजा उघडशील?”

दानवीने एक नुसकाच टाकला. चटईवर पडल्या पडल्या हात लांबवून तिने दरवाजाची कडी काढली. राजेशच्या बायकोने हा प्रकार पाहिला, ती बाबरली, तरी पण मोठ्या घोरावे तिने आपल्याला सावरले. दुसऱ्या दिवशी सकाळी तिने नवऱ्याला सर्व हुकीकस ऐकवली—“बाबो, ही मानवी नाही, कोणी आपलं नाव ‘दानवी’ उगाच द्या ठेवील? ही मनुष्य नाही, नक्की राक्षस असली पाहिजे.”

पथक राजेशचा आपल्या बायकोच्या बोलण्यावर विश्वासच बसलेना, तरी पण त्याच्या मनत लांका जबरंवाली. कारण ती रात्री जेव्हा घरात आली, तेव्हा दानवी तर चटईवर सोपलेली होती. दरवाजाची कडी काढून पुनः चटईवर येऊन सोपण्या इतका मधे वेळ नव्हता. दानवी सत्पुण्य असो या तसो, बायको खूप पांढरली आहे हे बाबून राजेशने तिला घराबाहेर काढण्याचा निदवष ठेवला. पण विनाकारण घराबाहेर काढणं ही ठीक नव्हतं. दानवीने प्रथमच सांगितलेली अट त्याला धाडवली—

“मी जे काम करू शकणार नाही, ते मला करावया सांगितलं तर मी क्षणभर घरात

राहणार नाही. बेट चालू ठारोत!" म्हणून राजेशने तिला धातून हाकलण्यासाठी एक युक्ति पोगली.

तो दानवीला म्हणाला—"हे बघ दानवी, आपल्या घराच्या चारी बाजूला दरपूर सोकळी जागा आहे. या जागेत आपण खूप भावं लागू शकतो. पण मगोबर चारी बाजूला एक भिंत बांधली पाहिजे. तू हे काम करू शकशील?"

दानवीने मुळिक तक्रार दिला नाही. तिने हे काम भागदाने स्वीकारले. स्वतः, बघीन खणून माती काढली नि विटा बघविल्या. घराच्या चारी बाजूला तिनं एक छान भिंत बांधून काढली. मग तिने काही नवीन झाडे लावली आणि एक सुंदर बाग बनविला.

राजेचला कळून चुकले की दामवी मातब नाही. गावातील सर्वांना ही गोष्ट समजली. दानवीच्या जाळपातून कसे मुक्त व्हावे याचा राजेश विचार करू लागला. वसं पाहिले तर दानवी कुणाला पास वेत नव्हती. तरी पण बघा बघतीला घरात

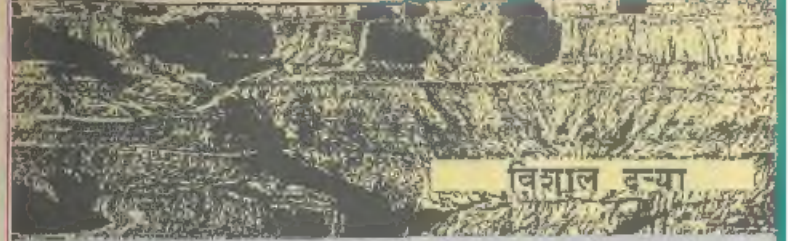
डेवर्षा चौक्याचे होत. गावातल्या लोकांनी त्याच्यावर दडपण आणायला सुरुवात केली—"एक तर तू दानवीला घराबाहेर काढ. नाही तर स्वतः गाव सोडून चालता हो." राजेशच्या घराच्या आजूबाजूला नेहमी दध्यांची गदी दिमत असे.

एक दिवशी राजेशच्या नुदुवातील शर्व जग घराच्या आवारात गप्पा मारून बसले होते. त्यावेळी एका उंदराचा पाठलाग करीत एक भांडरी तिथे आली. उंदराने अटकन तेथील एका विळात प्रवेश केला.

राजेशच्या मुलाने दानवीची जिनसणी केली—"दानवी भास्का, त्या उंदराला पकडून आणशील का?"

"तुला काय वाटलं की उंदराला पकडू शकणार नाही?" असे विचारीन सर्वांच्या समक्ष दानवीने उंदरामागचे लहान कप धारण केले नि विळात घुसले. योग्य वेळ पाहून राजेशने एक घमेलभर माती आणून बीळ वूनवून टाकले. वेव्हा पासून दानवी पुन्हा कुणाला कुठे दिसली नाही.

नेसिंगक आपचयं :

विशाल दऱ्या

जमेरिकेतील व्हर्जिनिया प्रांतात अवलोक्य 'ग्रेट फॉलिथन' दऱ्या जगातील प्रख्यात विशाल दऱ्या आहेत. ४ ते १३ मैल रुंद व २१० मैलांच्या लांबीत पसरलेल्या या दऱ्या ७००० फुट खोल आहेत. ३२५ मिलियन वर्षांपूर्वी कोळाराडो खोऱ्याच्या अबाहेरुळे या दऱ्या निर्माण झाल्या. वातावरणातील बदलांमुळे या दऱ्यांचा निर्मजल होत असतो असे.

महाराष्ट्रातील वाळूची खोली काही ठिकाणी काही फूट, तर काही ठिकाणी जवळ ४०० फुट इतकी आहे.

विसंगत रक्त

अंटार्क्टिकाच्या स्फॉट प्रदेगातील भागात रक्त बाणण होळ्यांची पाहू शकवी. रक्तवाही प्राण्यांपासून शिकडी १० टक्के प्राण्यांच्या रक्तात हेमोग्लोबिन असते. ते शरीराच्या सर्व भागात प्राणवायूचा पुरवठा करते. या प्राण्यांच्या रक्तात ते ह्योक्सीजन नसते.

सहारा

हत्तीची झोप

हत्ती दिवसाकाठी फक्त दोनच घास झोपतात.

